๘๘๑๔

แบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

๓ ก.ค. ๙๘
จุฬาลงกรณ์

แบบเรียนภาษาไทย

ลำดับที่ ๕

เรื่อง

ปลุกใจเสือป่า

พระบรมราโชวาท

เด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทยพระบรมราชานุญาต

895.915
ม113ป

☆ ☆ ☆

4 14.
จ6.

ปลุกใจเสือป่า

พระบรมราโชวาท

ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์โดยพระบรมราชานุญาต

บทที่ ๑ – ๖

พิมพ์ครั้งที่สิบเอ็ด ๑๕,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๔๕๔

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๑ บาท ๕๐ สตางค์

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้นี้)

พิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์ครุสภา

ปากคลองบางลำพูบน พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

2966

กรมศิลปากร
16 ส.ค. 2534

บทที่ ๑

เสือป่าคืออะไร

(แสดงครั้งแรกเมื่อวันศุกรที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔)

ก่อนที่จะพูดกันเรื่องเสือป่า ควรจะเข้าใจเสียก่อนว่าเสือป่าคืออะไร

คำตอบปัญหาข้อนี้อยู่ชัดเจนในหนังสือจดหมายเหตุเสือป่า เล่ม ๑ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ นั้นแล้ว แต่เพื่อมิให้พลเสือป่าที่เข้าใหม่ต้องลำบากในการที่จะค้นหาหนังสือนั้น ขอชี้แจงไว้ในที่นี้อีกที.

เสือป่าเป็นนามเดิมสำหรับใช้เรียกทหารที่ท่านใช้เป็นผู้สอดแนมข่าวคราวเรื่องข้าศึกมาแจ้งให้แม่ทัพทราบ เป็นต้นว่าข้าศึกมีกำลังเท่าใด มีศัสตราอาวุธอย่างใดบ้าง ยกมาถึงไหนแล้วและจะเดินมาทางไหนต่อไป ดังนี้เป็นต้น ทหารทำหน้าที่เช่นนี้ในปัจจุบันนี้เรียกชื่อใช้ในกองทัพบกว่า "ผู้สอดแนม" ถ้าไปเป็นกองเรียกว่า "กองสอดแนม" ยังมีทหารอีกจำพวกหนึ่งซึ่งเรียกว่าแมวเซาหรือแมวมอง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพวกแมวมอง

กรมศิลปากร

นักรบมีหน้าที่ต่างกันเหตุ มีหน้าที่คล้าย ๆ เสือป่านั่นเอง
แต่แมวมองไม่มีหน้าที่ไปไกล ๆ มีหน้าที่รักษาใกล้ ๆ กักกัน
ด่านทางชั้นต้น และเสือป่ากับแมวมองคงจะต้องมีหน้าที่ต้อง
กระทบกันอยู่เป็นอันมาก จนสงปลายชื่อจึงติดต่อกันอยู่
ถ้าเมื่อจะพูดถึงเสือป่าก็มักพูดถึงแมวมองเป็นคู่ติดกันไปว่า
“เสือป่าแมวมอง” ดังนี้ พวกแมวมองในบัดนี้เรียกชื่อใช้
ในกองทัพบกว่า “กองระวังด่าน”

เสือป่ากับแมวมอง ถึงแม้จะมีชื่อต่างกันเป็นสองอย่าง
ก็จริง แต่คงจะต้องการคนชนิดเดียวกันนั่นเอง ถ้าใครเป็น
เสือป่าดี ก็คงเป็นแมวมองดีเหมือนกัน งานที่จะต้องทำก็คล้าย
กัน ผิดกันแต่เสือป่าเดินไปเที่ยวสอดแสวงหาข่าวในที่ห่าง
กองหลวง แมวมองมีหน้าที่ระวังรักษาอยู่กับที่เท่านั้น เพราะ
ฉะนั้นในที่นี้จึงเรียกรวมเสียเป็นชื่อเดียวว่า “เสือป่า” ทั้งนั้น
ก็จะเป็นที่เข้าใจกันพออยู่แล้ว ในการสงครามแม่ทัพต้องอาศัย
คนสอดข่าวเป็นหูเป็นตา เพื่อจะได้ทราบเหตุการณ์ข้างฝ่ายข้าศึก
เพราะในการสงครามจะใช้วิธีเดาตลอดไปไม่ได้ ต้องอาศัย
รู้เหตุการณ์ประกอบด้วย เพราะฉะนั้นหน้าที่เสือป่าจึงเป็นหน้าที่
สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเสมอเป็นหูเป็นตาของแม่ทัพ ถ้าเสือป่า
ไม่ดีสอดข่าวไม่ได้มา แม่ทัพก็เท่ากับคนตาบอดจะไปรบกับคน

แยกเจ 214
895.915
ส113ม

เลขหมู่
ลงทะเบียน

ตาดชมะอย่างไรได้ ถึงจะมีกำลังดีเท่าใดก็ไม่มีประโยชน์ เลย ถ้าเสียข่าวมาได้ยกๆพร่องๆหรือคลาดเคลื่อน แม่ทัพก็ เหมือนคนตาฟาง อยู่ในฐานะแพ้เปรียบคนตาดีอีก นี่เป็นส่วน เวลารบ แต่กองทัพมิใช่ว่าจะมีแต่เวลารบอย่างเดียว ก็ย่อม จะต้องมีเวลาหยุดพักแรมบ้าง แต่ว่าถ้าแม้ต้องวิตกคอยระวัง ไม่ให้ข้าศึกเข้าจู่โจมตีโดยไม่รู้สึกตัว ก็คงจะไม่เป็นอันหลับ นอนหรือพักผ่อนร่างกายบ้างเลย เพราะฉะนั้นจึงต้องแบ่งหน้าที่ ให้คนบางคนคอยระวังตรวจตราดูเหตุการณ์ เพื่อป้องกันมิให้ ข้าศึกจู่เข้ามาโดยกองทัพไม่รู้สึกตัวได้ คนในกองทัพจึงจะได้ มีโอกาสหลับนอนผ่อนพักได้โดยไม่ต้องเป็นห่วง ผู้ทำหน้าที่สอย ข่าวและคอยเหตุทั้งสองจำพวกนี้ จึงนับว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ยิ่ง ชอบอย่างสำคัญ เพราะแม่ทัพจะต้องมอบให้มีหน้าที่รักษาชีวิต ของเพื่อนทหาร เพราะฉะนั้นผู้ที่จะกระทำหน้าที่เสือป่าต้องเป็น ผู้ที่ควรจะไว้ใจได้ แม่ทัพจึงเลือกใช้ในหน้าที่อันสำคัญเช่นนั้น ลักษณะของผู้ที่ควรเลือกเป็นเสือป่านั้นคือ ต้องเป็นคน ที่พอใจในการเที่ยวในทางป่าและทางทุ่ง รู้จักทางดี เดินทางไหน ไม่หลง เพราะรู้จักสังเกตพินิจ ตะวัน ลม รอยเท้า และ สิ่งอื่นๆ เป็นผู้พิจารณาสิ่งทั้งปวงละเอียดลออ ไม่สะเพร่า ไม่เหม่อ รู้จักระวังรักษาตัว ไม่เป็นคนอ่อนแอ เป็นคน

ตรวจ 313
ลงหมู่ ป 48
ลงทะเบียน น๓๕ป. ๓๔ฐ๗

อดทน ไม่กลัวความลำยาก ไม่หดหู่หรือกลัวสิ่งใดโดยไม่
จำเป็น และไม่กลัวตายในเวลาที่ควรจะตาย ต้องเป็นคน
ชนิดที่เรียกว่าใจเด็ดเดี่ยว ต้องนึกถึงตัวน้อยที่สุด เมื่อถึง
เวลาที่จำเป็นแล้วต้องยอมสละชีวิตของตนเอง เพื่อรักษาชีวิต
ของเพื่อนทหาร หรือสหายร่วมชาติกัน เพื่อรักษาพระเจ้า
แผ่นดินผู้เป็นเจ้าของเรารักษาชาติบ้านเมืองและศาสนาของเรา
คนชนิดที่กล่าวมาแล้วนี้ ย่อมเป็นที่นิยมนับถือของคน
ทั่วไปไม่ว่าชาติใดภาษาใด ชาติใดจะเป็นใหญ่เป็นโต และ
ตั้งอยู่มั่นคงไปได้ก็เพราะมีคนชนิดนี้มาก ๆ ส่วนชาติไทยเรานี้
แต่เดิมมาก็ไม่ได้มีชาติมีภาษาเลยด้วยซ้ำ หากมีคนจำพวก
หนึ่งที่มีใจเด็ดเดี่ยวเป็นผู้ต้องด้วยลักษณะเสือป่า เป็นผู้ที่ไม่ยอม
เป็นข้าให้ใครกดขี่ จึงสู้ตัดหักแยกออกมาตั้งตนขึ้นเป็นคณะ
หนึ่งต่างหาก เรียกนามคณะของตนว่าไทย เพราะมีอิสรภาพ
เต็มที่ ไม่ได้เป็นข้าใคร ครั้นต่อ ๆ มา ชาติไทยก็มั่นคง
แล้วเจริญรุ่งเรืองขึ้นทุกที การที่เจริญรุ่งเรืองมาแล้วก็เพราะ
มีคนที่มีลักษณะเป็นเสือป่าแฝงอยู่เป็นลำดับมา ถ้าจะตรวจดู
ในพระราชพงศาวดารก็จะแลเห็นได้ถนัด ว่าเวลาใดสมัยใด
มีผู้ที่มีใจเป็นเสือป่าอยู่มาก เวลานั้นย่อมเป็นเวลาที่เมืองเรา
รุ่งเรืองที่สุด สมเด็จพระมหากษัตราธิราชของไทยเรามีลักษณะ

เป็นเสือป่าหลายพระองค์ จะว่าแทบทุกองค์ก็เกือบได้ เมื่องเรา
จลาจลหรือเกือบจลาจลมาเป็นหลายคราวแล้ว ก็ยังไม่ถึงแก่
พินาศล่มจม ยังกลับกู้ตัวได้เสมอ เพราะเหตุใดเล่า ก็เพราะ
"กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" "คนดี" ในที่นี้คือคนที่มีลักษณะ
ควรเป็นเสือป่านั่นเอง ในพระราชพงศาวดารถ้าจะตรวจดูผู้ที่
ต้องลักษณะเสือป่าเช่นกล่าวมาแล้วนั้น เชื่อว่าจะหาได้มาก
ในส่วนพระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพทวาราวดี ก็มีสมเด็จพระนเรศวร
เป็นตัวอย่างอันดีของเสือป่า ถ้าไม่ดีจริงแล้ว เมื่อพระมหา
อุปราชากรุงหงสาวดีคิดปองร้าย ที่ไหนเลยจะรอดพ้นมาจาก
เขตเมืองมอญได้ ครั้นเมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว พระเจ้า
หงสาวดีใช้ให้พระมหาอุปราชายกกองทัพมาตีพระนคร พระ
มหาอุปราชาอิดเอือนเพราะเหตุไร เพราะกลัวพระทัยสมเด็จ
พระนเรศวรนั่นเอง จึงต้องนับว่าแพ้กันเสียแต่ก่อนออกจาก
หงสาวดีมาแล้ว ครั้นเมื่อถึงเวลาออกกระทำสงคราม สมเด็จ
พระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จยกรุกเข้าไปในกลาง
กองทัพมอญแต่โดยลำพังช้างพระที่นั่ง ๒ ช้างเท่านั้น นี่ไม่ใช่
เสือป่าหรือ และเมื่อเข้าไปถึงในท่ามกลางกองทัพมอญแล้ว
มอญมีอยู่เป็นหลายพัน เหตุไฉนจึงไม่รุมกันทำร้ายสมเด็จพระ
นเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถเล่า เพราะมอญทั้งหลาย

ย่อมแลเห็นพระทัยของสองกษัตริย์ว่าเป็นเสือป่าแท้ มิได้ทรง
มีความสะดุ้งกลัวต่ออันตราย มิได้ทรงเสียดายพระชนม์ชีพ
ทรงยอมสละพระชนม์ให้แก่ชาติบ้านเมือง พม่ามอญทเป็น
ทหารก็มิใช่เป็นเสือป่าเหมือนกัน เมื่อพวกตนมีอยู่มากกว่า
หลายเท่าเช่นนั้นแล้วมิได้ทำอันตรายแก่ไทยที่มีจำนวนน้อย เพราะ
ฉะนั้นเขาว่ากษัตริย์ทั้ง ๒ ได้ทรงมีชัย เพราะมีพระราชหฤทัย
เป็นเสือป่าแท้ ครั้นมาชั้นหลังเมื่อเสียกรุงแก่พม่าแล้ว
กู้เอากรุงธนบุรีเป็นผู้ตั้งลักษณะเสือป่าอย่างดี เป็นผู้กู้ชาติ
ไทยไว้ได้ในเมื่อได้เสียแก่พม่า เพราะขุนหลวงสุริยาสน์
อมรินทร์มิได้เป็นเสือป่า ชาติไทยเราได้กระจัดกระจายแตก
ฉาน เอากรุงธนบุรีได้เป็นผู้รวบรวมคนไทยให้ตั้งตัวเป็นชาติขึ้น
ได้อีก นับว่าเป็นผู้ที่ได้ทำคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง
อย่างประเสริฐ ควรที่เราทั้งหลายจะต้องจำกำหนดไว้ในใจ
ไม่ควรจะนึกถึงเอากรุงธนบุรี แต่ในตอนหลัง เมื่อมีสติพินิจเสียแล้ว เพราะคนเสียจริตจะถือโทษไปหนักหนาทำไม อย่างไรๆ
เอากรุงธนบุรีก็ยังดีกว่าพระเอาแผ่นดินบางพระองค์ มีขุนหลวง
สุริยาสน์อมรินทร์เป็นต้น ซึ่งมีความยกพร่องในหน้าที่ของพระ
ราชาธิบดี เพราะคิดถึงแต่ส่วนความสุขความสำราญ และ
ศฤงคารยศวาริยศ มิได้คิดถึงส่วนที่เป็นภาระจะต้องปกครอง

อาณาประชาชน มิได้คิดทำการต่อสู้ป้องกันศัตรูที่จะมาย่ำยี
ชาติบ้านเมือง เมืองเราจึงต้องเสียแก่พม่า เข้ากรุงธนบุรีนั้น
ถึงแม้ในตอนปลาย เมื่อสถาพันเพื่อนแล้วจะได้ประพฤติการไม่
ดีต่างๆ มากก็จริง แต่ความชอบที่ได้กู้ชาติไว้นั้น ควรจะ
เอาขนตาเส้งชั่งดูด้วยอีกข้างหนึ่งจึงจะเป็นยุติธรรม จึงจะแล
เห็นได้ว่าเป็นผู้ที่สมควรคนไทยเราจะจดจำไว้เป็นตัวอย่างอันดีได้
ผู้หนึ่ง แล้วต่อมาก็มีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
อันทรงมีลักษณะเสือป่าอย่างบริบูรณ์ยิ่ง ได้ทรงสร้างกรุงเทพ
มหานครอมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุธยา และเป็นปฐมบรม
กษัตริย์ ในพระราชวงศ์จักรี เป็นที่เชิดชูเกียรติยศแห่งเมืองไทย
ยิ่งนัก แต่ในพระราชพงศาวดารมิใช่จะมีแต่เฉพาะพระเจ้า
แผ่นดินที่มีลักษณะเป็นเสือป่าเช่นกล่าวมาแล้ว ถึงในหมู่
ข้าราชการก็มีผู้ที่ต้องลักษณะเสือป่าอยู่เป็นอันมาก ที่ได้มีนาม
ปรากฏมาในพระราชพงศาวดาร มีเจ้าพระยาจักรี และพระ
สุนทรสงคราม ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นต้น
ขุนนางทั้ง ๒ นักยพระราเมศวรเป็นเสือป่าจริง รู้แล้วว่าพระเจ้า
หงสาวดีเวลานั้นมีอำนาจอยู่มาก แต่ก็ยังได้ทัดทานในการ
ที่จะให้ช้างเผือกไปนั้น ก็เพราะรักเกียรติของชาติบ้านเมือง
จึงกล่าวอีกเหมือนนั้น ถ้าแม้ว่าในเวลานั้นมีผู้ที่ใจเป็นเสือป่า

อยู่มาก ๆ ที่ไหนเลยไทยจะต้องพ่ายแพ้ ครั้นเมื่อแพ้แล้ว
พระเจ้าหงสาวดีขอเจ้าพระยาจักรีกับพระสุนทรสงครามไป คน
ทั้ง ๒ นี้กลัวว่าตนคงตาย มีความย่อท้อหรือ เปล่าเลย
คนทั้ง ๒ นั้นรู้สึกว่าถึงเวลาที่จะต้องสละชีวิตเพื่อประโยชน์แห่ง
พระเจ้าแผ่นดิน และชาติบ้านเมือง เขาก็ยอมสละทันที เช่นนี้
เขาจึงได้มีชื่อเสียงติดแผ่นดินมาจนทุกวันนี้ นี่แหละเป็นพยาน
พออยู่แล้ว ว่าคนไทยเรานิยมนับถือผู้ที่มีลักษณะเป็นเสือป่า
จึงได้ยกย่องสรรเสริญแต่บุคคลชนิดนี้ไว้ยิ่งกว่า บุคคล ชนิด อื่น
ความนิยมอันนี้ ใช่จะมีปรากฏแต่เฉพาะใน พระ ราช พงศาวดาร
เท่านั้น ทั้งในหนังสือที่แต่งไว้อ่านเล่นก็มี คือในกลอนเสภา
เรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นต้น ในเรื่องนี้ ตัวสำคัญก็คือขุนแผน
ซึ่งเป็นคนที่ต้องลักษณะเสือป่าหลายประการ ถ้าใครยังไม่ได้
อ่านก็ควรจะอ่าน เชื่อว่าคงสนุก และจะทราบลักษณะเสือป่า
ได้มาก แต่ที่เป็นธรรมดาอยู่เองที่คนในบัดนี้สมัยนี้จะประพฤติ
อย่างขุนแผนทุกประการไม่ได้ ต้องเข้าใจว่าเรื่องเขาแต่งมา
นานแล้ว และเขาแต่งไปตามความนิยมในสมัยนั้น แต่ถ้า
แม้แหวกย่านลงไป ให้เข้าใจถึงแก่นหรือหัวใจก็จะแลเห็น ได้ว่า
ข้อที่เขากล่าว ชมขุนแผนหรือที่แต่งให้ขุน แผน นึก พูด และ ทำ
ล้วนเป็นสิ่งที่ควร "คนดี" จะประพฤติ และเป็นสิ่งที่เรา ๆ

ผู้อ่านในบัดนี้ควรจำเอามาไว้เพื่อเลือกใช้ในที่อันเหมาะได้ตามที่ควรแก่กาลสมัย

ผู้ที่มีลักษณะควรเป็นเสือป่าเช่นกล่าวมาแล้วนั้น ใช่ว่าจะมีแต่ผู้ชาย ผู้หญิงก็มี เช่นสมเด็จพระสุริโยทัย อันสูญสละพระชนม์ชีพเพื่อป้องกันสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชผู้เป็นพระราชสามี และท้าวเทพกษัตรีได้ป้องกันรักษาเมืองถลางไว้มิให้เสียแก่พม่าที่มาตีนั้นเป็นตัวอย่าง สมเด็จพระมหากษัตราธิราชในกรุงศรีอยุธยาก็ย่อมจะได้มีพระอัครมเหสีมาแล้วทุกพระองค์ เหตุใดเล่าพระอัครมเหสีจึงมิได้มีพระนามปรากฏมาในพระราชพงศาวดารเลย นอกจากสมเด็จพระสุริโยทัย นี่ไม่เป็นพยาน อยู่หรือว่าคนไทยนิยมนับถือสตรีที่มีใจเป็นเสือป่า เพราะสมเด็จพระสุริโยทัยมีพระหฤทัยเป็นเสือป่า จึงได้มีพระนามปรากฏอยู่ในตำนานแห่งชาติเป็นตัวอย่างอันดี เชิดชูชื่อหญิงชาวไทยมาจนกาลยืดนาน

เมื่อคนไทยเราอ่านถึงผู้มีชื่อเสียง ทั้งผู้ชายผู้หญิงที่ได้ทำความดีปรากฏอยู่ในตำนานของชาติเราดังนี้แล้ว ควรจะพากันรู้สึกอิ่มใจที่รู้สึกว่าเราได้เกิดมาในชาติกล้าหาญ รักเจ้า รักชาติ รักศาสนา จนไม่กลัวความตายไม่เสียดายชีวิต คนเหล่านี้เป็นเสือป่าตายายของเราทั้งหลาย ท่านสู้สละความสุข

๑๐ ปลุกใจเสือป่า

สำราญตลอดชีวิตให้แก่ชาติบ้านเมืองและศาสนา เพื่อจะได้ให้เราเป็นไทยอยู่สมนาม ฝ่ายเราผู้เป็นลูกเป็นหลานก็ได้มีความสุขสำราญตลอดมา ทั้งชาติศาสนาก็ได้ถาวรรุ่งเรืองอยู่นับว่าเราทั้งหลายได้รับมรดกจากท่านผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างประเสริฐ หาทรัพย์สิ่งใดจะมาสู้ได้อีกต่อไปแล้ว เราทั้งหลายที่ได้รับมรดกไว้เช่นนี้แล้ว จะปล่อยให้มรดกของเราเสื่อมทรามไป จะเป็นการควรแหละหรือ เปรียบเหมือนหนึ่งเศรษฐีที่ได้พยายามเก็บหอมรอมริบทรัพย์สมบัติไว้ได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง เศรษฐีบุตรผู้ที่ได้รับทรัพย์มรดกต่อมา มิได้ประกอบกิจอันใดที่จะรักษาหรือทำให้มรดกของตนนั้นเพิ่มพูนทวีขึ้นมี แต่จะใช้จ่ายบำรุงความสุขความพอใจของตน ทรัพย์อันเป็นมรดกนั้นก็นับวันนับจะร่อยหรอลงไปทุกที ถึงแม้ว่าจะไม่หมดสิ้นไปในชีวิตของตน เมื่อถึงชั้นบุตรและหลาน ทรัพย์สมบัตินั้นก็อาจอันตรธานถึงความพินาศฉิบหายได้ เว้นไว้แต่บุตรหลานจะเข้มขันขะมักเก็บหามาได้อีก ดังนี้ก็นับว่าต้องเริ่มต้นรวบรวมไปใหม่ข้อนี้ฉันใด ในส่วนบุคคลในส่วนชาติก็เหมือนกัน สิ่งที่บูรพาตายายเราท่านได้อุตส่าห์หาได้มา และรักษาไว้ด้วยเลือดเนื้อและชีวิตของท่าน ควรแหละหรือที่เราจะมาเพิกเฉยละทิ้งให้ชำรุดทรุดโทรมไปหรือตกไปอยู่แก่ผู้อื่นแม้แต่ส่วนน้อยที่สุด ต้องตอบว่า

ไม่ควรเลย เราจะยอมให้มรดกของเราเสื่อมทรามไปมิได้เป็นอันขาด ถ้าสิ่งไรที่ท่านได้ให้เรามาแล้ว เราจะต้องช่วยกันรักษาไว้ให้จงได้ เราเกิดมาในชาติไทย เราเกิดมาเป็นไทย เราต้องตายเป็นไทย ถ้าจะต้องเป็นข้าเขาแล้ว เราก็เท่ากับตาย เพราะเราก็จะเรียกตัวเราว่าไทยไม่ได้อีกต่อไป เพราะฉะนั้น ถ้าเมื่อถึงเวลาที่มีภัยอันตรายมาสู่ประเทศบ้านเมืองเราแล้ว แม้ใครไม่ทำใจยอมสละชีวิตของตนเพื่อป้องกันชาติบ้านเมือง ก็จงเลิกเป็นไทยเสียเถิด อย่าเอาชื่อไทยไปใช้เรียกตนให้เพื่อนบ้านพลอยอายด้วยเลย ผู้ที่ไม่ยินยอมพร้อมอยู่ในใจว่าจะสละชีวิตเพื่อรักษาพระเจ้าแผ่นดิน รักษาชาติบ้านเมืองและรักษาศาสนาอันเป็นที่นับถือของตนแล้ว ก็ควรหลบหน้าไปเสียให้พ้นถิ่นฐานบ้านคน ไปอยู่โดยลำพังตนอันเป็นที่รักยิ่งกว่าชาติศาสนานั้นเสียดีกว่า

ทางที่จะแสดงให้ปรากฏว่าตนเป็นคนที่เต็มใจจะสละชีวิตเพื่อรักษาพระเจ้าแผ่นดิน ชาติบ้านเมือง และศาสนานั้น ที่เป็นทางตรงที่สุดก็คือโดยทางเป็นทหาร แต่มิใช่มิทหารอยู่แล้วจะเป็นการเพียงพอ การงานอย่างอื่น ๆ ที่เรียกว่าการพลเรือนก็ต้องมีผู้กระทำเหมือนกัน บ้านเมืองจะทำเริญรุ่งเรืองได้ คนเราถึงเป็นทหารหรือพลเรือนก็ตาม ข้อสำคัญมีอยู่ที่ต้อง

กระทำการตามหน้าที่ของเราโดยเต็มสติกำลังความสามารถ ต้องหวังประโยชน์ของชาติบ้านเมือง ยิ่งกว่าเพ่งเล็งในส่วนประโยชน์ตน และเมื่อมีศัตรูหมู่อมิตรมาย่ำยีบ้านเมืองเรา หรือแม้แต่มีคนทุจริตก่อการจลาจลขึ้นภายในเมืองของเราเองก็ดี เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่เรียกตนว่าเป็นลูกผู้ชาย จะต้องรับอาสาจู่รบศัตรูหรือหมู่ทุรชนจนสุดสิ้นกำลังและชีวิตของเรา แต่ถึงแม้ว่าจะตกลงในใจแล้วเช่นนี้ก็ดี ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เคยได้ผึกฝนเลยก็จะกระทำประโยชน์ได้น้อยนัก เพราะว่าถึงแม้จะมีความเต็มใจเพียงใด ถ้าไม่รู้หนทางที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ได้อย่างใดแล้ว ก็เท่ากับเป็นท่อนไม้ไผ่กิดเกะกะเปล่า ๆ ถ้าผู้ที่เป็นทหารก็คงมีความรู้ทางทหารทำการเป็นประโยชน์ได้ แต่ถ้าเป็นพลเรือนต้องตั้งใจทำการเป็นผู้ช่วยทหาร และทางใดก็ไม่ดีเท่าทางช่วยสืบข่าวคราว เพราะฉะนั้นพลเรือนจึงควรเป็นเสือป่า ควรผึกฝนและเรียนให้ชำนิชำนาญในทางเสือป่าไว้เสีย แต่เมื่อบ้านเมืองยังสงบราบคาบอยู่ ฉวยว่ามีเหตุการณ์ฉุกเฉินมาก็จะได้ทำการเป็นประโยชน์ได้ทันที

ในที่สุดนี้ ขอเสือป่าทุกคนจงอย่าได้ลืมภาษิตที่ได้ลงปรากฏไว้ในธงประจำกองของเรา ของจำไว้ให้มั่นและหมั่นนึกหมั่นท่องอยู่ในใจเสมอว่า “เสียชีพ อย่าเสียสัตย์”

บทที่ ๒

ความมุ่งหมายในการตั้งกองเสือป่าชน

(ได้แสดงครั้งแรกเมื่อวันอังคารที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔)

เมื่อได้อธิบายลักษณะแห่งเสือป่ามาแล้ว ก็ควรอธิบายความมุ่งหมายในการตั้งกองเสือป่านชนต่อไป หัวข้อใจความก็มีชัดเจนอยู่แล้วในพระราชปรารภที่พิมพ์ไว้ต้นข้อบังคับปกครองกองเสือป่า ซึ่งเสือป่าทุกคนควรจะอ่านและพิจารณาดูให้เข้าใจชัดเจนซึ่งทีเดียว แต่ถึงแม้ว่าพระราชปรารภมีอยู่แล้วเช่นนี้ก็ดี ควรจะเล่าสู่กันฟังอีกชั้นหนึ่งเพื่อจะได้เข้าใจดียิ่งขึ้น

เมืองไทยเราแต่เดิมมาบรรดาชายฉกรรจ์ก็ต้องเป็นทหารทุกคน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุที่ชาวไทยเราได้เกิดขึ้นจากคณะชนพวกหนึ่งซึ่งทนความกดขี่ของผู้ปกครองไม่ได้ จึงได้แยกกันออกมาตั้งตนขึ้นเป็นคณะหนึ่งต่างหาก เรียกตนว่าไทย ตามที่ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้วในบทที่ ๑ ซึ่งว่าด้วยลักษณะเสือป่า คณะที่แยกออกมาตั้งขึ้นใหม่เช่นนี้ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องคอยตั้งหน้าต้านศัตรูไว้เพื่อป้องกันมิให้คณะถึงแก่ความพินาศ

และเพื่อจะได้มีโอกาสสำเร็จขึ้นเป็นลำดับไทยเราได้มาขับเลือก
เอาที่แผ่นดินซึ่งนับว่าว่างอยู่ เพื่อตั้งขึ้นเป็นภูมิลำเนาที่อาศัย
ที่แผ่นดินอันนี้อยู่ในย่านกลางระหว่างชาติอื่น ๆ ที่มีอำนาจหรือมี
พวกมากอยู่ก่อนแล้ว คือ ข้างฝ่ายเหนือก็เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกจีน
ที่เราเรียกกันว่าฮ่อ ตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันออกเป็นถิ่น
ของพวกญวน ตะวันออกเฉียงใต้เป็นแดนของพวกเขมรฝ่ายใต้
เป็นของพวกมลายู ตะวันตกเป็นของพวกพม่ารามัญ ไทยเรา
อยู่ในระหว่างกลางเช่นนี้ ก็ย่อมจะมีหนทางที่จะถูกบีบคั้นได้มาก
อยู่เอง ถ้าจะตรวจอ่านดูในพงศาวดารและตำนานของชาติเรา ก็
จะแลเห็นได้ว่า ในอดีตกาลนั้น ไทยเราต้องรบพุ่งป้องกันตัวเรา
อยู่แทบไม่มีเวลาว่างเลย เพราะฉะนั้นเป็นธรรมดาและเป็นความ
จำเป็นโดยแท้ ที่คนไทยจะต้องรักษาตัว รักษาคณะอย่างแข็งแรง
ที่สุด คนไทยในโบราณกาลรู้สึกอยู่เช่นนี้ จึงต้องให้บรรดาผู้ที่
เกิดมาเป็นชายเป็นผู้ชายสามารถจะป้องกันชาติของตนได้ จึงถือ
เอาคำนี้คำนามาบัญญัติไว้ในเพลงศัสตราวุธเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่ง
อื่น เด็กผู้ชายพอเดินได้ก็เพาะนำใจให้ร่าเริงในการรบพุ่งชิงชัย
เพาะใจให้นิยม ในการออกกำลังกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง
เพราะคนที่ไม่แข็งแรงไม่มีประโยชน์ในการสงคราม นับว่าอยู่
เปลืองข้าวสุกเปล่า การฝึกหัดเด็กผู้ชายจึงเป็นไปในทางให้วิ่ง

ให้ขี่ช้าง ขี่ม้า ให้ว่ายน้ำและเล่นเรือ ให้ปล้ำและชกกัน ให้รู้ท่า กระบี่กระบองและท่ามวย ดังนี้เป็นต้น ครั้นเติบใหญ่ขึ้นเป็นลำดับ ก็ผูกฝนให้แคล่วคล่องชำนาญขึ้นเป็นลำดับ จนผู้ชายทุกๆคน อาจจะทำการต่อสู้ศัตรูที่จะมาเบียดเบียนยายคณะของตนได้ คำว่าทหารนั้นเอง แปลตามศัพท์ก็ว่าคนหนุ่มหรือคนฉกรรจ์เท่านั้น ต่อๆมาเกิดมีคนอ่อนแอขึ้นบ้าง คนที่อ่อนแอนั้นก็เรียกชื่อเป็นทางติเตียนว่า "ไม่ใช่ทหาร" คือไม่แข็งแรง ไม่สามารถกระทำตามหน้าที่ของชายหนุ่มหรือชายฉกรรจ์ได้ เป็นสิ่งที่น่าอับอายกันยิ่งนัก ถ้าใครถูกเรียกว่าไม่ใช่ทหาร เท่ากับถูกเรียกว่าไม่ใช่ผู้ชาย คำว่าทหารไม่ได้แปลว่าพลรบ แปลว่าชายหนุ่ม

ความนิยมเช่นนี้ใช่ว่าจะมีแต่ในหมู่ไทยเรา ถึงในชาติอื่นๆก็คิดตรงกันหมด ในมัชฌิมประเทศคนทั้งปวงแบ่งเป็นชาติใหญ่ ๔ ชาติ คือ ชาติกษัตริย์หรือนักรบ ๑ ชาติพราหมณ์หรือนักบุญ ๑ ชาติแพศย์หรือคนค้าขาย ๑ ชาติศูทรหรือคนทำงาน ๑ ในชาติทั้ง ๔ นี้ถึงแม้ว่าพราหมณ์จะเป็นชาติสูงเพราะเป็นผู้มีความรู้ในวิทยาอาคมและไตรเพทก็จริง แต่ในการปกครองคณะก็ต้องอาศัยชาติกษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้ผูกฝนตนให้ชำนิชำนาญในการรบ และได้ผูกฝนให้มีกำลังวังชา

แคล่วคล่องว่องไวมาแต่เด็ก และโดยเหตุที่พระราชาธิบดีมักต้องเลือกตั้งให้คนชาติกษัตริย์เป็นโดยมาก คำว่ามหากษัตริย์จึงมาเลยเข้าใจกันเป็นนามของพระราชาธิบดี คือเรียกพระราชาธิบดีว่านักรบใหญ่นั้นเอง เมื่อความนิยมมีอยู่เช่นนี้แล้ว บรรดาพระโอรสของพระราชาธิบดีก็จำเป็นต้องผูกฝนศึกษาให้ช่องไวในเพลงศัสตราวุธและยุทธวิธี จึงจะไม่เสียทีที่ได้เกิดมาในวงศ์ขัตติยหรือนักรบ ตั้งแต่พอมีกำลังพอก็ให้ศึกษาวิชาที่ควรแก่นักรบ คือต้องว่องไวในเพลงศัสตราวุธทุกประการ ต้องขี่ม้าดีที่สุดขนการเล่นก็หัดให้นิยมในชนิดที่จะเป็นประโยชน์ในทางขี่ม้า มีการติดคลีเป็นต้น การขี่ม้านั้นชาวมัชฌิมประเทศนิยมกันมาก จนเมื่อจะสรรเสริญพระเกียรติยศพระราชาธิบดีจึงถวายพระนามว่าอัศวปติบ้าง อัศวโกวิทะบ้าง ดังนี้เป็นต้น เมื่อผู้เป็นใหญ่เป็นทนายถือเป็นนักรบเช่นนี้แล้ว ผู้น้อยในคณะก็ย่อมจะพากันนิยมในการเป็นนักรบตามกันไปหมด เพราะเป็นธรรมดา ผู้น้อยย่อมพอใจประพฤติตนตามผู้ใหญ่ไม่ว่ากาลใดสมัยใด ข้อที่กล่าวมาแล้วในส่วนมัชฌิมประเทศนี้ย่อมกินความตลอดไปถึงประเทศอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงทุกทิศ มัชฌิมประเทศเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านานกว่าประเทศอื่นประเทศอื่น ๆ จึงต้องหัดดูอย่างและทำตาม ความนิยมในนักรบเช่น

กล่าวมาแล้วนั้น จึงแผ่มาทางภาคยุรพา โดยทาง พม่า รามัญ ไทย มลายู เขมร แผ่ไปภาคอุดรทางจีนตลอดถึงญี่ปุ่น แผ่ไปทางประจิมทางคันธารราฐร์ (อัฟคานิสถาน) อิหร่าน (เปอร์เซีย) อสูริย (อัสสิเรีย) ไอคุปต์ (อียิปต์) ยุเทย์ (ยูเดียและปาเลสติน) โยนก (อิโอเนีย หรือ กรีซ) และโรม จนตลอดทั่วยุโรป

ฝ่ายไทยเรานี้ โดยเหตุที่ได้วิชาความรู้มาจากมัชฌิมประเทศ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ความนิยมจะไปทางเดียวกัน คือ นิยมนับถือนักรบ นับถือผู้ที่ชำนิชำนาญในเพลงศัสตราวุธและยุทธวิธี แต่ที่นิยมเช่นนี้ไม่ใช่แต่นิยมตามครูไปอย่างเดียวนิยมเพราะรู้สึกความจำเป็นด้วย นิยมเพราะรู้อยู่ว่าคณะจะควบคุมกันไว้ได้ และจะสามารถต่อสู้ศัตรูที่จะมาเบียดเบียนได้ก็ด้วยอาศัยกำลังพลรบเท่านั้น จะต้องอุตส่าห์ปลูกเพาะความร่าเริงในการรบไว้ในใจของคนทุกคนทั้งชาย และหญิงที่ต้องสอนให้ผู้หญิงนิยมในนักรบด้วยนั้น เพราะมารดาย่อมเป็นบูรพาจารย์ของบุตร มารดาเป็นผู้ที่จะได้ฝึกสอนน้ำใจบุตรของท่านก่อนครูบาอาจารย์อื่น จึงมีโอกาสที่จะปลูกน้ำใจและความคิดของบุตรไปในทางใดๆ ได้ดียิ่งกว่าครูบาอาจารย์อื่น ด้วยความประสงค์อันนี้ เรื่องนิทานที่นำมาเล่ากันอยู่โดยมาก จึงมักเป็นเรื่องที่กล่าวถึงการรบพุ่ง

ชิงชัย ละครที่เล่นก็พอใจเล่นเรื่องรบเหมือนกัน ถ้าสังเกตดู หนังสือเรื่องต่าง ๆ ที่แต่งขึ้นไว้เป็นโบราณกาลก็จะแลเห็นได้ว่า ตัวเอกในเรื่องนิทาน หรือเรื่องละคร คงเป็นนักรบทุกคน ไม่เว้นเลย จะจับหนังสือใด ๆ ขึ้นก็ได้ คงเหมือนกันทั้งนั้น ตัวเอกในหนังสือคงมีเรียกว่า พระทรงฤทธิ์ พระทรงเดช พระทรงศร พระทรงขรรค์ ดังนี้เป็นต้น

เมื่อความนิยมในนักรบฝังแน่นอยู่ในสันดานคนไทยชั้นก่อนเช่นนี้แล้ว ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะคิดจะจัดการใด ๆ ก็เป็นไปในทางเตรียมรบ หรือจะพูดตามภาษาที่เข้าใจกันในบ้านว่าทางทหารแบบทหาร ลักษณะปกครองคณะก็คือ ลักษณะหัวโจกปกครองพรรคพวกพลรบนั่นเอง พระราชาธิบดีเป็นหัวโจก หรือแม่ทัพใหญ่ทรงปกครองควบคุมประชาชน โดยพระองค์เอง ครั้นต่อมาคณะจำเริญขึ้นเติบโตขึ้น พระราชาธิบดีจะทรงปกครองโดยลำพังไม่ไหว ก็ต้องทรงแต่งตั้งผู้ที่ไว้วางพระราชหฤทัย ให้เป็นผู้แลควบคุมแยกออกเป็นหมวดกองย่อยอีกชั้นหนึ่ง ผู้ที่ส่งมอบให้รับอำนาจแบ่งเช่นนี้มานามว่าเสนาบดี คือผู้เป็นใหญ่ในกองทัพ ต่อมาก็ขยับขยายและแบ่งการบังคับบัญชาลงไปอีก เป็นหมวดเป็นกองย่อยลงไป หมู่คนที่แบ่งออกไปเช่นนี้เรียกว่ากรม มีเจ้ากรมเป็นผู้กำกับควบคุมอีกชั้นหนึ่ง ต่อเมื่อคนไทยเราได้

ต้องอยู่มีภูมิลำเนาเป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว จึงเกิดมีบ้านมีเมือง พระราชาธิบดีก็เป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้น เจ้ากรมก็เป็นเจ้าข้าน เจ้าเมือง ส่วนเสนาบดีเป็นผู้ดูแลควบคุมเจ้าเมือง ซึ่งแต่เดิมเป็นเจ้ากรมอยู่ในกองทัพของตนดังนี้ แต่ลักษณะปกครองก็มิได้เปลี่ยนแปลงอย่างใดคงเป็นไปตามแบบปกครองกองรบตามเดิมนั่นเอง แต่ครั้นเมื่อคนได้ตั้งอยู่เรียบร้อยเป็นหลักฐานแล้ว เมื่อเป็นเวลาว่างการศึกสงครามก็ได้คิดทำไร่ทำนาพอสะสมเสบียงอาหารขึ้นไว้ใช้ในเวลามีศึก ซึ่งเป็นเวลาหาเสบียงอาหารได้ยาก ส่วนการปกครองก็ต้องใช้ทรัพย์เพื่อบำรุงผู้คนหรือปลูกสร้างและหาสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเขตของเราเองเป็นต้น จึงต้องมีส่วยสาอากรเก็บจากประชาชน เพื่อรวบรวมมาเป็นกองกลางไว้ใช้สอยในการทำนุบำรุงตามที่ต้องการ ส่วนประชาชนก็ทำมาหากินเกิดมีทะเลาะวิวาทกันด้วยเหตุต่าง ๆ ก็ต้องมีผู้พิจารณาตัดสินคดีให้เป็นที่ปรองดองกัน หน้าที่ในแผนกปกครองทั่วขึ้นทุกที พระเจ้าแผ่นดินจะทรงวินิจฉัยและสั่งการงานทุกแผนกก็ย่อมจะไม่ไหวอยู่เอง จำเป็นจะต้องมอบการให้ผู้อื่นกระทำแทนพระองค์บ้างเป็นแผนก ๆ ไป ผู้ที่จะมอบให้ทำการงานแทนพระองค์เช่นนี้ ก็ต้องเลือกผู้ที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ จึงทรงเลือกผู้ที่เป็นนายทัพหรือเสนาบดีนั่นเองมอบให้เป็น

ผู้บังคับบัญชาการคนละแผนก ที่เป็นใหญ่บังคับบัญชาการในกระทรวงทบวงการจึงได้มีนามว่าเสนาบดีติดมาจนทุกวันนี้ ซึ่งมีเมืองเดียวแต่เมืองไทยเท่านั้น เมืองอื่น ๆ ไม่ได้เรียกเช่นนี้ ใช้เรียกด้วยศัพท์ที่แปลกระทรวงว่าเสนาบดีหรือนายทัพเลย ตรงว่าอำมาตย์หรือผู้รับใช้ (มินิสเตอร์) บ้าง ว่าเลขานุการ (เสเครตารี่) บ้าง ดังนี้ฝ่ายเสนาบดีในเมืองเราที่ได้รับมอบหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาการต่าง ๆ นั้นเล่า ตนก็เป็นทหาร จึงเป็นธรรมดา ต้องเลือกใช้นายทหารที่ตนได้เคยบังคับบัญชามาฝ่ายนายทหารก็เลือกใช้ทหารที่ตนเคยบังคับบัญชามานั้นต่อลงไป เป็นลำดับ ก็นับว่าการปกครองดำเนินไปโดยสะดวก เพราะมิได้มีการเปลี่ยนแปลงอันใด คงจัดการมาตามระเบียบวัดทัพนั้นเอง

เมื่อได้แบ่งกันทำการงานเป็นแผนก ๆ เช่นกล่าวมาแล้ว เจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนก็ต่างมีความประสงค์ที่จะให้การงานในแผนกของตนดำเนินไปโดยเรียบร้อย จึงเกิดการหวงแหนผูกพันกันขึ้น การหวงแหนคนของตนนี้เองทำให้เกิดธรรมเนียมสักหมายหมู่กันขึ้น เพื่อจะได้ติดตามกันได้โดยสะดวกและไม่มีไปคละปนกับคนหมู่ของผู้อื่น นี่เป็นต้นเหตุของการมีเลขสังกัด ส่วนการที่แบ่งคนเป็นทหารกับพลเรือนนั้น ไม่ใช่แบ่งเป็นคนต้องรบกับคน

ไม่ต้องรบ ความจริงนั้นพวกที่เรียกว่าทหาร คือผู้ที่ยังมิได้มี
เหย้าเรือนครอบครัวเป็นหลักฐาน ยังเป็นหนุ่ม พวกพลเรือน
คือพวกบุคคลที่มีครอบครัวเหย้าเรือนอยู่เป็นหลักฐานแล้ว ดังนี้
ก็การรบนั้นมิใช่ว่าจะมีแต่เฉพาะในเวลาที่ศึกใหญ่มาติดเมือง
เท่านั้นถึงในเวลาปรกติก็ย่อมจะมีคนร้ายที่ทำโจรกรรมปล้นสะดม
ข่มเหงประชาชน จึงจำเป็นต้องปราบปรามคนร้ายเหล่านี้อยู่
เนือง ๆ หน้าที่ปราบปรามคนร้ายเหล่านี้ตกอยู่ผู้ที่ไม่มีครอบครัว
คือไม่มีห่วง ก็คือคนหนุ่ม คนหนุ่มก็คือทหาร เพราะฉะนั้นผู้ที่
มีหน้าที่ทำการปราบปรามคนร้าย จึงเลยมีนามปรากฏว่าทหาร
แต่มิใช่ว่าทหารนั้นจะเป็นคนจำพวกหนึ่งต่างหากจากพลเรือน
ทีเดียว ทหารนั้นเองเมื่อมีครอบครัวเหย้าเรือนเป็นหลักฐานแล้ว
เมื่อใดก็เป็นพลเรือนเมื่อนั้นตามคำที่ใช้ในกฎหมายไทยก็ปรากฏ
ชัดอยู่คือพลเรือน แปลว่าผู้ที่ครองเรือน เพราะฉะนั้นทหารที่มี
เรือนก็เป็นพลเรือนเหมือนกัน ในโบราณสมัยนั้น ทหารหรือ
ชายหนุ่มก็ดี พลเรือนหรือชายผู้ครองเรือนก็ดี ถ้าเมื่อมีศึกมา
ติดเมืองเมื่อใด ก็ต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้ศัตรูทุกคนเสมอหน้ากัน
หมด ข้อนี้เป็นพยานอยู่ว่า พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์
ทหารที่ใช้อยู่บัจจุบันนี้ มิได้ผิดแผกไปจากประเพณีโบราณ
ของไทยเลย ผู้ที่เกณฑ์เข้ามารับราชการประจำในกองทัพบก

กองทัพเรือ กองตระเวน และตำรวจภูธรนั้น ก็คือชายหนุ่มที่ยังมิได้เป็นพลเรือน ยังไม่มีครอบครัว เป็นทหารตรงตามนามศัพท์เดิม ผู้ที่เป็นกองหนุนคือพลเรือนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าจะว่าไปตามจริงนับว่าเป็นอันหันกลับเข้าทางเดิม ซึ่งได้ปรากฏแน่นอนมาแล้วว่าเป็นประโยชน์ดีแก่ชาติบ้านเมือง และเป็นหนทางที่ไทยเราได้รักษาตัวรอดมาได้จนทุกวันนี้

การที่คนไทยมาเกิดรังเกียจในการเป็นทหารขึ้นนั้น เพราะว่าบ้านเมืองเราได้ลงยรายคายไม่มีศึกสงครามมานานแล้ว คนไทยเราได้รับความสุขสบายมากเข้า จึงชวนจะลืมเสียว่าการที่ไทยเราได้รักษาตัวรอดเป็นชาติมาได้ตลอด ก็เพราะท่านผู้เป็นต้นตระกูลเป็นชนกของเราทั้งหลายได้อุตส่าห์ทนความลำบากมาด้วยกันโดยความพร้อมเพรียง มิได้หาความสุขกิน ๆ นอน ๆ อยู่เปล่า ๆ คนชาติใดที่หาความสุขความสำราญเกินไปแล้วในไม่ช้าก็ต้องล่มจม เพราะได้ปล่อยตนให้อ่อนแอเสียแล้ว ครั้นเมื่อมีข้าศึกศัตรูมาเบียดเบียน จึงไม่มีกำลังและความสามารถพอที่จะต่อสู้ป้องกันตัวได้ ความข้อนี้ปรากฏอยู่ในตำนานของชาติได้เคยมีอำนาจมาแล้วโดยมากทั่วไป ในยุโรปมีกรุงโรมและประเทศโยนกเป็นตัวอย่างอันแลเห็นได้ถนัด โรมและโยนกเคยมีอำนาจเป็นเจ้าโลกมาครั้งหนึ่งแล้ว มาหมดอำนาจ

ลงก็เพราะชาวโรมและชาวโยนกพากันมัวเมาในความสุขส่วนตัว จนลืมนึกถึงชาติ ถึงในชมพูทวีปนี้ (อาเซีย) ก็เช่นกัน ท่านทั้งหลายรู้สึกหรือไม่ ว่าในชมพูทวีปนี้ มีประเทศที่ยังเป็นอิสระบริบูรณ์อยู่เพียง ๔ ประเทศเท่านั้น คือประเทศไทย ๑ ประเทศอิหร่าน ๑ ประเทศจีน ๑ ประเทศญี่ปุ่น ๑ ประเทศที่ใกล้เคียงกับเราได้ตกไปอยู่ในอำนาจของชาวยุโรปเสียแล้วก็ประเทศ ท่านทั้งหลายรู้สึกหรือไม่ขอให้แลดูสักหน่อย พม่าที่เคยเป็นคู่ขันกับเรามานั้น บัดนี้เป็นข้าอังกฤษเสียแล้ว เขมรที่เคยเป็นชาติรุ่งเรืองอย่างยิ่ง เคยเป็นนายไทยเรา บัดนี้เป็นข้าของฝรั่งเศสเสียแล้ว ญวนก็เป็นข้าชาวฝรั่งเศส มลายูก็เป็นข้าอังกฤษเสียกว่าครึ่งแล้ว ชวาที่เคยรุ่งเรืองมามากแล้วก็เป็นข้าวิลันดา ถ้าจะดูให้ห่างออกไปอีกหน่อยก็จะเห็นเป็นที่น่าสลดใจอีก มัชฌิมประเทศอันใหญ่มีผู้คนเป็นก่ายกอง เป็นที่เกิดแห่งศิลปวิทยาแทบทุกอย่าง เป็นที่เกิดแห่งพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ บัดนี้อังกฤษก็ครอบครองอยู่ เกาหลีก็เป็นข้าญี่ปุ่นแล้ว ส่วนในประเทศยังคงเหลือเป็นอิสระอยู่ ๔ ประเทศในชมพูทวีปนี้ อิหร่านก็กำลังตกอยู่ในเวลาฉุกละหุกแทบจะเอาตัวไม่รอด ฝ่ายจีนนั้นเล่า ก็มีเหตุการณ์ไม่เรียบร้อยต่าง ๆ อยู่เนือง ๆ คงเหลือแต่เมืองเรา

และญี่ปุ่นที่ยังคงส่งบราบคาบอยู่พอที่จะเงยหน้าได้ใน ๒ ประเทศ
นี้โลกนิยมนับถือประเทศไหนมากกว่ากัน มีความเสียใจที่จะ
ต้องตอบว่าเขานับถือประเทศญี่ปุ่น เพราะเหตุไร เพราะญี่ปุ่นได้
แสดงให้ปรากฏแก่โลกชัดเจนแล้ว ว่าเมืองญี่ปุ่นยังมีนักรบที่
สามารถมีทหารที่ต่อสู้ศึกไม่ย่อหย่อนมีกำลังมากพอที่จะป้องกัน
ชาติบ้านเมืองได้ ใช่แต่เท่านั้น ยังมีกำลังพอที่จะแยกออกไป
ทำสงครามนอกอาณาเขตมีชัยชำนะได้ด้วย

ก็ไทยเราเล่า เราจะอวดเขาได้อย่างญี่ปุ่นหรือไม่ เราจะ
สำแดงให้ปรากฏแก่โลกได้หรือไม่ ว่าในเมืองเรายังมีนักรบ
ที่สามารถ มีทหารพอที่จะป้องกันรักษาความเย็นไทยของเราไว้
ได้ ถ้าเรายังอวดเขาไม่ได้เต็มปากเต็มคอแล้ว ก็อย่า
เพ่ออวดเขาเลย เรามาช่วยกันตั้งใจเพ่งเล็งดูให้แลเห็นชัดเสีย
ก่อนเถิด ว่าเวลานี้เราตั้งอยู่อย่างไร ไทยเราได้มีความสุขมา
เสียหลายชั่วคนแล้ว เพราะบ้านเมืองของเราไม่ได้มีศึกใหญ่
มาติดช้านานแล้ว ไม่ได้รบพุ่งชิงชัยมาเสียช้านานแล้ว จริง
อยู่การรบเล็ก ๆ น้อย ๆ เรายังได้กระทำอยู่บ้าง เช่นปราบฮ่อ
ปราบผีบุญ ปราบเงี้ยวเป็นต้น แต่การรบปราบเหล่าร้ายเช่นนี้
จะเรียกว่ารบจริงไม่ได้ เพราะผู้ที่ต่อสู้กับเรามิได้เป็นคนจำพวก
ที่เสมอกับเรา ความคิดหย่อนกว่า อาวุธก็เลวกว่าของเรา

ทั้งวิธีรบก็ไม่ชำนาญเท่าเรา แต่เพราะเหตุที่การศึกใหญ่จริง ๆ ไม่ได้มาติดเมืองเราเสียหลายชั่วคนแล้ว ครั้นเราปราบเหล่าร้ายเหล่าโจรนั้นได้ ก็ออกจะทะนงว่าเราเก่งพอแล้ว เลยเชื่อว่าชาติเรามีกำลังตั้งมั่นคงอยู่พอแล้ว ที่คิดเช่นนี้เป็นการคิดผิดจริง ๆ เปรียบเหมือนคนที่อยู่ริมตลิ่งที่มีกระแสน้ำเซาะ ค่อยพังไปทีละเล็กละน้อย ก็ไม่รู้สึกตัว กว่าจะรู้สึกตัวสิ ตลิ่งจะลงครืนไปเสียแล้ว ถ้าเมื่อพังแล้วถึงแม้จะช่วยกันดันไว้ก็คงไม่อยู่ สู้คิดอ่านลงเขื่อนกั้นไว้ก่อนดีกว่าดังนี้ฉันใด ไทยเราก็ไม่ควรจะรอจนกว่าจะมีภัยมาถึงเข้าแล้วจึงลุกขึ้นวิ่งเต้น อย่างเช่นที่เป็นมาแล้ว ไม่ควรจะลุกขึ้นเอะอะต่อเมื่อศัตรูมาถึงประตูบ้านแล้ว เพราะถ้ารอไปจนถึงเวลานั้นแล้ว อย่านึกเลยว่าจะทันท่วงที กว่าจะเตรียมตัวกันเสร็จ ศัตรูก็จะเข้าบ้านได้เสียแล้ว เพราะฉะนั้นควรไทยเราจะรู้สำนึกตัวและเตรียมตัวไว้ให้พร้อมตั้งแต่เวลาที่บ้านเมืองยังราบคาบอยู่ ถ้าเมื่อไม่มีศึกมาติดเมืองก็แล้วไป เมื่อมีศึกมาก็จะได้ต่อสู้ได้โดยเต็มฝีมือ ถึงอย่างไร ๆ อย่าให้ใครเยาะเย้ยเราได้ว่าลงนอนให้เขาเหยียบเล่นตามสบาย

ข้อสำคัญเบื้องต้น เราควรจะเข้าใจและแปลนามยุคคลกับพลเรือนนั้นให้ถูกต้องตามที่ท่าน

 จำพวก คือ ทหาร

แต่ก่อนท่านเข้าใจกันมา ควรเข้าใจเสียว่า ถึงจะมีนาม
แยกว่า ทหารกับพลเรือน ดังนี้ก็ดี แต่อันที่จริงก็เป็น
คนที่มีนามซึ่งอาจจะเรียกให้กินตลอดได้ทั้ง ๒ จำพวก คือ
คำว่า ไทย ทหารก็เป็นส่วนหนึ่งของคนไทย พลเรือนก็
เป็นส่วนหนึ่งของคนไทย จะมาเป็นคนต่างพวกต่างเหล่ากันอย่าง
ไรได้ ทหารทุกคนก็ต้องเป็นพลเรือนอยู่ด้วย พลเรือนทุกคน
ก็ควรจะเป็นทหารได้ด้วยเท่ากัน จะกล่าวว่าการต่อสู้ศัตรู เพื่อ
รักษาพระเจ้าแผ่นดินรักษาชาติศาสนาของเรานี้ เป็นหน้าที่ของ
เรานี้ เป็นหน้าที่ของผู้ที่มีนามว่าทหารเท่านั้นถูกต้องและหรือ
ถ้าเช่นนั้นมีแต่ทหารจำพวกเดียวหรือที่เป็นคนไทย พลเรือน
เป็นคนภาษาใดเล่า จึงจะไม่กระทำหน้าที่ป้องกันรักษาชาติไทย
และเมืองไทย แต่สัตว์เดรัจฉานมันยังรู้จักรักษารวงรังที่อาศัยของ
มัน คนเราจะไม่รักษาบ้านเมืองของตนจะมิเลวทรามเสียเต็มที
หรือ จริงอยู่มีชาวยุโรปบางจำพวกที่เรียกตนว่าเป็นนักปราชญ์
พอใจพูดถึงทหารต่าง ๆ ร้องว่าเปลืองเงินแผ่นดินเปล่า เพราะ
ไม่ได้ทำประโยชน์ให้ยังเกิดขึ้นเลย ไม่ได้ทำการอันใดที่นำเงิน
เข้าคลังเลย มีแต่กินเงินแผ่นดินฝ่ายเดียว และเรียกทหาร
ว่าคนรับสินจ้างฆ่าคน เช่นนี้เป็นต้น คนที่พูดเช่นนี้มักเป็น
ผู้ที่อยากอวดโวหารเท่านั้น ถ้าเมื่อเกิดเหตุการณ์มีข่าวศึก

สงครามขึ้นแล้ว ก็จะเป็นผู้ร้องตะโกนหาทหารก่อนคนอื่น ข้าพเจ้าขอเสียที่เถิด คนไทยอย่าริพูดเช่นนั้นบ้างเลย ของที่จะใช้ตามทำตามอย่างชาวยุโรปที่ของเขาดี ๆ ก็มิถมไป อย่าไปเลือกเอาของเลวของเขามาเป็นตัวอย่างเลย ชาติไทยเราตั้งขึ้นได้ด้วยอาศัยกำลังของนักรบ เราอย่าพากันดูถูกนักรบเลย เรามาชวนกันเป็นนักรบบ้างจะดีกว่า จะไม่ได้เสียทีที่เกิดมาในตระกูลนักรบ ใครที่มีโอกาสได้รับราชการอยู่ในกองทัพบกทัพเรือเป็นต้นแล้ว ก็ควรยินดีว่าตนเดินตามรอยเท้าชนกของเราทั้งหลายอยู่แล้ว แต่ถึงแม้ผู้ที่มิได้รับราชการประจำอยู่ในกองทัพ ก็ควรจะให้โอกาสได้กระทำหน้าที่อันควรแก่คนไทยบ้างเหมือนกัน โดยความมุ่งหมายที่จะให้โอกาสอันนี้แหละ ข้าพเจ้าจึงได้จัดตั้งกองเสือป่าขึ้น และข้าพเจ้ามีความหวังอยู่ว่า คงจะได้เห็นคนไทยถือเอาโอกาสที่ข้าพเจ้าได้ให้นี้ เพื่อสำแดงให้เห็นปรากฏว่า ไม่ลืมว่าตนเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทยและมีความเต็มใจที่จะกระทำหน้าที่ซึ่งผู้เป็นต้นตระกูลเป็นชนกของเราทั้งหลายได้กระทำมาแล้ว เต็มใจที่จะสละความสุขสำราญของตนและประโยชน์ในส่วนตัว จนถึงยอมสละชีวิตเป็นที่สุด โดยความประสงค์ที่จะให้ชาติของเราคงเป็นไทยอยู่อย่าให้ต้องได้รับความอัปยศตกต่ำไปได้

แต่ท่านทั้งหลายอย่าเข้าใจผิด อย่าเข้าใจไปว่าข้าพเจ้าบังคับหรือบีบคั้นผู้หนึ่งผู้ใดให้เข้ากองเสือป่าเพื่อประโยชน์ของตัวข้าพเจ้าเอง อย่าเข้าใจผิดไปว่า ถ้าไม่เข้ากองเสือป่าจะไม่มีทางเจริญในทางราชการได้ เพราะไม่ใช่พวกข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามิได้มีความคิดความประสงค์เช่นนั้นเลย เป็นความสัตย์บรรดาคนไทยทุกคน ข้าพเจ้าถือว่าเป็นพวกข้าพเจ้าทั้งสิ้น ในหมู่คนไทยด้วยกันไม่ควรจะแบ่งกันว่า ผู้นั้นเป็นพวกเขา ผู้นั้นเป็นพวกเรา ชื่นชื่อว่าคนไทยก็ควรจะนับถือว่าเป็นพวกเรา ด้วยกันทั้งสิ้น หากจะเป็น พวกเขา ก็แต่คนต่างชาติต่างภาษาเท่านั้น เพราะฉะนั้นถึงแม้ผู้ใดจะมิได้เข้ากอง เสือป่า โดย มิเหตุขัดข้องอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ข้าพเจ้าไม่ถือเลยว่าผู้นั้นเป็นคนอื่น คงยังถือเป็นกันเองอยู่นั้น ข้าพเจ้าขออย่างเดียวอย่าให้หลงเชื่อไปว่าชาติเรามั่นคงอยู่พอแล้วไม่ต้องวุ่นวายอะไรต่อไป ขอแต่คนไทยทุก ๆ คนนึกถึงชาติบ้านเมืองอย่าได้ขาดเลย ขออย่าให้ผู้ใดพูดเลยว่าสิ่งนั้นเป็นหน้าที่ของผู้นั้น ต่าง หาก ผู้นี้ ต่าง หาก มิใช่หน้าที่ของตนโดยเฉพาะ เพราะฉะนั้นถึงจะเข้ากองเสือป่าก็ตามหรือจะมิได้เข้าก็ตาม ถ้าผู้ใดตั้งใจทำการตามหน้าที่ของตนโดยหวังประโยชน์ให้บังเกิดแก่ชาติบ้านเมืองอยู่เสมอ แล้วก็เป็นอันเพียงพออยู่แล้ว แต่ถ้าผู้ใดนึกถึงแต่ตัว หาแต่ความ

หอสมุดแห่งชาติ

สุขใส่ตัว ไม่ต้องนึกถึงชาติบ้านเมือง ชาติบ้านเมืองจะเป็นอย่างไรก็ตามที ถึงศัตรูจะมาย่ำยีที่ไหน ๆ ก็ช่างเถิด ขอแต่อย่าให้มาขนเรือนตนเองเท่านั้น คนเช่นนี้ข้าพเจ้าต้องติเตียนอย่างแรง ต้องเรียกว่าเกิดมาเสียชาติ

คนไทยทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอเตือน อย่าเผลอตัวมัวหลงว่าบ้านเมืองสงบราบคาบอยู่ จะไม่ต้องกระตือรือร้นเตรียมตัว เราต้องเตรียมไว้ให้พร้อมเสมอ การไม่พรักพร้อมเหมือนหนึ่งชวนศัตรูให้มาย่ำยี ธรรมดาศัตรูที่จะคิดตีเมืองใดต้องเลือกหาเวลาที่ระส่ำระสาย ในพระราชพงศาวดารกรุงเทพทวาราวดีถ้าอ่านดูก็จะเห็นได้ว่า พระเจ้าหงสาวดียกมาที่ไร ก็เลือกเวลาที่คาดว่าไทยเราจะมิได้เตรียมตัวไว้พร้อมแล้วทุกครั้ง ส่วนพระยาละแวกก็มักคอยรอจนศึกหงสาวดีมาตีกรุงศรีอยุธยาเสียก่อนจึงจะยกมาซ้ำเติม นี่คือเลือกเอาเวลาที่ไทยเราไม่ได้เตรียมต่อสู้ทางด้านเขมรนั้นเอง ยกมาอ้างเท่านี้ก็พอจะเห็นได้แล้วว่า การเตรียมตัวเป็นการจำเป็นที่จะต้องทำล่วงหน้าไว้แต่ในเวลาที่บ้านเมืองราบคาบ เมื่อประเทศอื่นเห็นว่าเราเตรียมตัวไว้พร้อมที่จะต่อสู้ ชะดีชะร้ายก็เลยงดความคิดที่จะมาตี เพราะเป็นธรรมดาการที่จะยกไปย่ำยีชาติใดเมืองใด ถ้าคนชาตินั้นเขาเตรียมไว้ว่าจะต่อสู้จนสุดกำลังแล้วก็คงจะตีได้โดย

ยาก และต้องเปลืองกำลังคนและทรัพย์มาก บางทีประโยชน์ที่ จะได้จะไม่เพียงพอกับที่เสีย เพราะเหตุฉะนี้พวกเราไม่ควรจะนอนใจ เวลานี้เป็นโชคดีของเราที่เมืองเราสงบราบคาอยู่ เราควรถือเอาโอกาสอันนี้เพื่อคิดจัดการเตรียมตัวไว้ให้พร้อม

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้ามีภาษิตอันหนึ่งซึ่งได้ลองประพันธ์ขึ้นไว้พอให้จำได้ง่าย ๆ ขอท่านทั้งหลายจงจำฝังไว้ในใจว่า

“แม้หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบไว้พร้อมสรรพ์
ศัตรูกล้ามาประจัญ จะอาจสู้ริปูสลาย”

บทที่ ๓

หน้าที่ประจำตัวคนทุกคน

(แสดงครั้งแรก เมื่อวันอังคารที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔)

ในครั้งก่อนข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า ชื่นชื่อว่าคนไทยด้วยกันแล้ว ควรต้องถือว่าเป็นพวกเดียวกันทั้งนั้น ไม่ควรจะถือว่าผู้นั้นเป็นพวกเขา ผู้นี้เป็นพวกเรา เมื่อจะถือว่าคนไทยเป็นพวกเดียวกันเช่นนั้นแล้ว ก็ควรต้องประพฤติให้สมกับการที่ถือเช่นนั้น ธรรมดาคนที่เป็นพวกเดียวกันแล้ว ต้องคิดอ่านทำการงานให้บังเกิดประโยชน์แก่กันและกันให้มากที่สุดที่จะพึงกระทำไปได้ ต้องต่างคนต่างช่วยกันและกัน อุดหนุนเจือจานกันและกัน จึงจะเรียกว่าชอบกันจริง เป็นพวกเดียวกันจริง

ในชั้นต้น เมื่อแรก ๆ คนไทยเราจะก่อร่างสร้างตัวขึ้นนั้น ทุก ๆ คนย่อมจะนับว่าตนเป็นพวกเดียวกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ตายด้วยกันเป็นด้วยกัน จะคิดการสิ่งไรก็ร่วมใจ ซึ่งเป็นการจำเป็นโดยแท้เพราะศัตรูอยู่รอบข้าง ต้องเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงจะป้องกันคณะไว้ได้ คนไทยทุกคนในโบราณสมัยนั้นได้รู้สึกอยู่ว่า ทุก ๆ คนมีหน้าที่จะต้องกระทำเพื่อต่อสู้ศัตรูป้องกัน

รักษาคณะในเวลาสงคราม ส่วนในเวลาสงบศึกว่างสงคราม
ก็มิได้ลืมประโยชน์ของคณะ ยังคงต้องกระทำหน้าที่ต่อคณะ
อยู่เสมอ ต้องต่างคนต่างช่วยกันทำนุบำรุงคณะ และช่วย
กันชี้แจงปลุกใจลูกหลานให้กระทำหน้าที่ของตน ๆ เพื่อประโยชน์
แห่งคณะ ถ้าได้คงเป็นเช่นนี้ตลอดมา เมืองไทยเราก็จะได้
จำเริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าเดี๋ยวนี้เป็นอันมาก ก็หามิได้เป็นมาตลอด
อย่างเช่นที่กล่าวมาแล้วนั้นเพราะเหตุใด ข้าพเจ้าจะลองอธิบาย
ตามอัตโนมัติของข้าพเจ้าต่อไป

ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้วในบทที่ ๒ ลักษณะปกครอง
เมืองไทยเรานี้ได้เป็นมาตามแบบปกครองกองรบตลอดมา ไม่ได้
เคยใช้วิธีอื่นเลย ที่สุดจนการมีเลกสมสังกัดขึ้นนั้น ก็ประสงค์
ให้เป็นความสะดวกแก่การเกณฑ์กองทัพ คือผู้ชายทุก ๆ คน
ต้องสังกัดขึ้นอยู่ในกรมใดกรมหนึ่ง เพื่อเวลาที่มีศึกสงคราม
เมื่อใด ก็จะได้กะเกณฑ์เป็นหมู่เป็นกองไปทีเดียว ใครที่
ได้เคยเป็นนายควบคุมอยู่ในเวลาสงบศึกก็คงเป็นผู้ควบคุมในเวลามีศึก นับว่าเป็นทางที่ดี คือลูกกองรู้จักนายกองของตนทุกคน เป็นอันตัดทางที่จะยุ่งเหยิงในส่วนพูดจาสั่งเสียไม่เข้าใจกันนั้นได้ทางหนึ่ง ลักษณะควบคุมเลกสังกัดในเมื่อสมัยที่มีการรบอยู่เนือง ๆ นั้น ก็เป็นหนทางที่สะดวกดี และไม่เป็น

ที่เดือดร้อนอันใด แต่ต่อ ๆ มา การรบพุ่งชิงชัยมีห่าง ๆ เข้า ผู้คนตั้งภูมิลำเนาหลักฐานลงได้มากขึ้น ก็เริ่มขยับทำการเพาะปลูกและหาเลี้ยงชีพโดยวิธีต่างๆตามแต่ตนจะถนัดและสามารถทำได้ ฝ่ายการปกครองก็ต้องการทรัพย์และพัสดุที่จะใช้สอยเพื่อบำรุงคณะและบ้านเมืองให้รุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ โดยความประสงค์ทรัพย์และพัสดุนั้น ๆ จึงจัดการผ่อนผันให้ผู้ที่มีครอบครัวเหย้าเรือน คือพลเรือน ได้มีโอกาสพ้นจากการเกณฑ์มาประจำหรือมาเข้าเวรเป็นพลรบ คงมีไว้แต่ชายฉกรรจ์หรือหนุ่มคือทหารประจำอยู่ สำหรับทำการปราบปรามคนร้ายที่จะกระทำการปล้นสะดมข่มเหงประชาชน ผู้ที่เป็นพลเรือนเป็นผู้ที่มีครอบครัวและมีหลักฐานมั่นคงแล้ว และได้ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่นั้น ก็ผ่อนผันให้ได้ทำมาหาเลี้ยงชีพตามสบาย แต่เพราะยังคงเป็นส่วนหนึ่งแห่งคณะ จึงต้องให้ช่วยบำรุงคณะในทางส่งส่วยสาอากรต่าง ๆ มาเข้ากองกลาง นับว่าเป็นอันได้กระทำหน้าที่แห่งพลเมืองส่วนหนึ่ง คือออกทรัพย์หรือพัสดุแทนกำลังกาย ฝ่ายคนหนุ่มยังไม่มีเหย้าเรือน ยังมิได้มีโอกาสสะสมสมบัติพัสดุอย่างใด ก็คงให้ออกกำลังกายแทนทรัพย์หรือพัสดุ นับว่าเป็นการกระทำหน้าที่แห่งพลเมืองส่วนหนึ่งเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงแลเห็นได้ว่าคนไทยทุกๆคน ย่อมจะต้องมีหน้าที่

ประจำตนที่พึงต้องทำเพื่อประโยชน์ของชาติบ้านเมือง นับว่าความคิดเดิมที่ได้ขัดลงไว้นั้น โดยความมุ่งหมายอันดีและเป็นการสมควรอย่างยิ่ง

ก็เหตุใดเล่าการจึงมาเสื่อมถอยหรือผิดเพี้ยนไปจากความคิดเดิม สาเหตุเบื้องต้นก็คือความจำเริญแห่งคณะนั้นเอง ในชั้นต้นคณะยังย่อมอยู่ ก็มีทางที่ผู้อื่นจะรังแกได้มากอยู่ จึงต้องดูแลยังคับขัญชาว่ากล่าวกันอย่างกวดขัน จะปล่อยแผนกใดให้หละหลวมไม่ได้เลย เมื่อรักษาตัวดีอยู่ก็ตั้งมั่นอยู่ได้ ความมั่นคงของคณะนั้นเอง ทำให้คณะมีความจำเริญรุ่งเรืองขึ้นโดยเร็วพลัน ผู้คนก็ทวีขึ้นเป็นลำดับ ทั้งเกิดขึ้นในคณะนั้นเอง ทั้งมีคนจรมาพึ่งพาอาศัยหาร่มเย็น คณะยิ่งจำเริญขึ้น ยิ่งเติบโตขึ้นก็ยิ่งมีกำลังมากขึ้นเป็นลำดับ คนอื่น ๆ ก็ออกจะยำเกรงขึ้น การถูกรังแกเช่นที่เคยมีมาแต่แรกๆ ก็น้อยลง ห่างไปเป็นลำดับ จึงทำให้ยังเกิดสาเหตุที่ ๒ คือคนเรามีเวลาว่างรบมากขึ้น มีเวลาทำมาหากินมากขึ้น มูลนายผู้ควบคุมกรมและกองกอนุญาตให้ลูกกองของตน ที่มีเหย้าเรือนและมีหลักฐานให้ไปทำมาหากินตามภูมิลำเนา ต่อเมื่อใดมีศึกสงครามจึงจะเรียกระดมเข้าประจำกองรบทั่วกัน แต่ผู้ที่มิได้ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพก็คงเกณฑ์ให้อยู่ประจำเป็นพลรบ ผู้ที่ปล่อยไปทำมาหากินนั้น

ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ต้องส่งส่วยสาอากรตามแต่ระกะเกณฑ์ เป็นส่วนอุดหนุนคณะ ถ้าใครส่งส่วยไม่ได้ก็ต้องให้ออกกำลังกายแทน คือต้องเข้ามาอยู่ประจำหรือเข้าเวรเป็นพลรบ คนเหล่านี้โดยมากคงเป็นคนหนุ่ม คือทหาร ทหารย่อมเป็นผู้มีกำลังบริบูรณ์อยู่ เพราะฉะนั้นเมื่อไม่มีการรบ จะให้อยู่เปล่าๆ ก็เปลืองข้าวสุก จึงใช้ให้ทำการงานซึ่งต้องการกำลังกายมากกว่ากำลังทรัพย์หรือพัสดุ ทหารจึงมาเกิดเป็นข่วงของผู้ควบคุมขึ้น จึงทำให้บังเกิดสาเหตุที่ ๓ คือคนไทยเรามีนิสัยไม่ชอบเป็นข่าว จึงคิดหาทางจะหลีกเลี่ยงมิให้ต้องทำการอย่างข่าวสู่อตส่าห์ขวนขวายหาทรัพย์หรือพัสดุมาเสียเป็นส่วย เพื่อจะได้หลุดพ้นจากการเป็นข่าว หรือถ้าไม่มีทรัพย์และพัสดุก็หาตัวผู้อื่นรับใช้แทนตน ผู้ที่มีบุตรก็ให้จัดบุตรเข้ารับการแทน เพราะบุตรเป็นหนุ่มและยังไม่มีครอบครัวยังไม่มีห่วงใย ยังมิได้ลงมือทำมาหากิน ถึงแม้จะต้องถูกเกณฑ์ไปประจำอยู่กับมูลนายก็ไม่เสียประโยชน์อันใดทั้งเป็นทางที่ฝึกฝนคนหนุ่มให้รู้จักอยู่ในบังคับบัญชาและให้ได้กระทำการซึ่งสมควรเป็นหน้าที่คนหนุ่ม นับว่าเป็นการถูกต้องดีอยู่แล้ว เกือบจะลงเป็นรอยเดิม แต่ความนิยมถึงสาเหตุที่ ๔ คือการสงบมากขึ้น มีการที่จะต้องรบห่างเข้าคนมีเวลาหาความสุขมากขึ้น ผู้ที่เป็นมูลนายมีหน้าที่จะควบ

คุมพล จึงเกิดคิดใช้อำนาจสำหรับตำแหน่งหน้าที่ของตนนั้นเพื่อประโยชน์ของตน ใช้คนที่สังกัดอยู่ในกรมกองของตนให้กระทำการงานของตนบ้าง ยังคับให้ส่งส่วยสาอากรเบี้นทรัพย์และพัสดุแทนมารับใช้บ้าง ยิ่งมีความสุขมากขึ้นก็ยิ่งประสงค์ความสุขทวีขึ้นเป็นลำดับ การหาทรัพย์และพัสดุจะหาได้โดยอาการใดเป็นอย่างสะดวกก็ยิบเอาคั้นเอาทางนั้น ในตอนนี้ข้าพเจ้าจะเล่าไม่ได้ดีเท่าที่สุนทร (ภู่) ได้แต่งไว้ อยู่ในหนังสือมูลยทบรรพกิจเรื่องพระไชยสุริยา ซึ่งบางทีท่านทั้งหลายจะได้อ่านแล้วแต่จะมิได้เพ่งเล็งความให้ลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขออนุญาตนำมาเล่าให้ฟังในที่นี้

"๏ อยู่มาหมู่ข้าเฝ้า ก็หาเยาวนาร ที่หน้าตาดี ๆ ทำมโหรีที่เคหา ๏ ค่ำเช้าเฝ้าสังเกต เข้าแต่หอล่อฉามา หาได้ให้ภริยา โลโภพาให้ย้ายใจ ๏ ไม่จำคำพระเจ้า เหไปเข้าภายาไสย ถือดีมีข้าไท ฉ้อแต่ไพร่ใส่ขอคา ๏ คดีที่มีคู่ คือไก่หมูเข้าสุภา ใครเอาข้าวปลามา เข้าสุภาก็ว่าดี ๏ ที่แพ้แก้ชนะ ไม่ถือพระประเวณี ขี้ฉ้อก็ได้ดี ไล่ตาดีมอาญา ๏ ที่ชอบถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา ผู้เฒ่าเหล่าเมธา ว่าใช้ข้าสาระยำ ๏ ภิกษุสมณะ เล่าก็ละพระธรรม์ คาถาว่าลำนำ ไปเร่ร่ำทำ

เฉโก ◎ ไม่ทำคำผู้ใหญ่ ศิรยะไม้ใจโยโส ทิดิมิอะโข ข้าขอโมทนาไป ◎ ภาราสาวะถิ ใครไม่มิปราณิใคร ดุถือ ถือแต่ใจ ที่ใครได้ใส่เอาพอ ◎ ผู้ทุมผมอ ทำดุถือไม่ซือขอ ไล่ควำผ้าที่คอ อะไรล่อก็เอาไป ◎ ข้าเผ้าเหล่าเสนา มิได้ว่าหมู่ข้าไท ถือน้ำร่ำเข้าไป แต่น้ำใจไม่นำพา ◎ หาได้ใครหาเอา ไพร่พ้าเศร้าเปล่าอุรา ผู้ที่มิอาญา ไล่ติด่าไม่ปรานิ"ฯ

ข้าพเจ้าต้องขออภัย ในการที่มาท่องกลอนมูลบทเสียยืดยาวเช่นนี้ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่ากลอนตอนนี้ เป็นเหมือนหนึ่งรูปภาพที่นายช่างได้เขียนขึ้นโดยใช้เส้นน้อยเส้นที่สุด แต่เป็นรูปภาพที่เขียนจากของจริง เพราะฉะนั้นถ้าจะดูแต่เผิน ๆ คงแลเห็นแต่เส้นที่ขีดๆไว้สองสามเส้นเกือบจะไม่เป็นรูปเป็นร่างอะไร ต่อเมื่อพิจารณาเข้าแล้วจึงจะแลเห็นได้ว่ารูปภาพนั้นใกล้ความจริงเพียงไรบทกลอนอันนี้เป็นเหมือนหนึ่งเล่าตำนานของชาติไทย เรานับจำเดิมตั้งแต่เมื่อได้ตั้งขึ้นเป็นปึกแผ่นแน่นหนาแล้ว มีเวลาที่สงบศึกมากกว่ามีศึก ต่างคนต่างหาความสุขและคิดถึงตัวของตัวมากขึ้นทุกที ใครมีอำนาจวาสนามาก ๆ ก็ใช้อำนาจใช้กำลังผู้คนที่สังกัดเพื่อบำรุงความสุขของตน และใครเล่าจะมีโอกาสทำเช่นนี้ได้ดีกว่าเจ้าหมู่นายกองที่มีหน้าที่ปกครองควบคุมกองรบ พวกมูลนายเหล่านี้ก็เริ่มกดขี่คนในบังคับของตน

หนักเข้า จนคนระอาทนอยู่ไม่ไหว ต้องซ้อความรำคาญจะเรียกเอาทรัพย์หรือพัสดุอย่างใด ๆ ก็ตามใจทั้งสิ้น ขอเสียอย่างเดียวแต่อย่าให้ต้องเข้าประจำหรือเข้าเวรเป็นพลรบ เท่านั้น ข้อนี้แหละเป็นข้อที่ทำให้คนไม่สมัครเป็นทหาร ข้อนี้เป็นข้อที่ทำให้คนพากันกลัวทหาร ข้อนี้เป็นข้อที่ทำให้นามของทหารกลายเป็นนามเรียกบุคคลที่เลวทราม คือคนไม่มีหลักฐาน สันดิ สันทางที่จะดันให้หลุดแล้วจึงต้องคงประจำอยู่ในหมู่ทหาร

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงหยั่งด้วยพระปรีชาญาน ทอดพระเนตรเห็นความจริงโดยถ่องแท้แล้ว ทอดพระเนตรเห็นเป็นแน่ชัดอยู่แล้ว ว่าเมืองไทยเราจำจะต้องจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อป้องกันมิให้ศัตรูมาย่ำยี แต่ถึงแม้ว่าจะคิดจัดการฝึกหัดทหารให้ถูกต้องตามแบบที่โลกนิยมกันว่าดีแล้วสักเพียงใดก็ตาม ถ้าคนไทยเรายังมีความรังเกียจในการเป็นทหารอยู่แล้ว ก็คงจะจัดให้กองทัพจำเริญรุ่งเรืองขึ้นโดยรวดเร็วมิได้ วิธีที่จะตัดความรังเกียจอันนี้ให้สูนย์หายไป ก็ได้แต่ตัดรากเง่าที่ยังเกิดแห่งความรังเกียจอันนั้นให้หมดไป จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เลิกวิธีควบคุมคนเป็นหมู่เป็นกองตามธรรมเนียมเลกสมสังกัดนั้นเสีย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นแทน พระราชบัญญัตินั้น ถ้า

แลดูเผิน ๆ ก็ดูเหมือนหนึ่งเป็นใหม่มา แต่ที่แท้นั้นควรนับว่าเป็นอันหันกลับเข้าหารอยเดิม ดังข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ และข้อความที่กล่าวมาแล้วในบทนี้ว่าจะทำให้แลเห็นถนัดยิ่งขึ้นอีกชั้นหนึ่ง

ข้อสำคัญที่สุดซึ่งคนไทยไม่ควรลืมเสียเลย คือคนไทยทุก ๆ คนต้องกระทำหน้าที่ของตนตามที่ต้นตระกูลและชนกของเราทั้งหลายได้กระทำมาแล้วก่อนเรา ทุก ๆ คนต้องเตรียมตัวพร้อมและต้องกระทำตนให้เป็นผู้สามารถจะต่อสู้ศัตรูที่จะมาย่ำยีชาติเรา ต้องเป็นผู้สามารถป้องกันรักษาบ้านเกิดเมืองนอนของตน ผู้ใดเป็นคนฉกรรจ์ เป็นคนหนุ่มก็ควรตั้งใจกระทำหน้าที่ซึ่งควรคนหนุ่มจะกระทำ คือหน้าที่ทหาร ไม่ควรรังเกียจในการที่จะรับราชการเป็นทหาร ควรจะรู้สึกและเข้าใจเสียว่าการที่เป็นทหารนั้น ไม่ใช่เป็นอะไรที่เลวทรามต่ำช้า ไม่เป็นที่น่าอายอันใดเลย สิ่งที่ควรอายคือความประพฤติที่ชั่วที่เลวทรามการที่จะอยู่เฉย ๆ กิน ๆ นอน ๆ และเที่ยวเตร่เถลไถลนั้นแหละเป็นสิ่งที่ควรอาย คนที่อยู่เปล่า ๆ ไม่ทำประโยชน์ให้แก่ชาติหรือบ้านเมืองอันเป็นที่เกิดและที่อาศัยของตนนั้นแหละเป็นผู้ที่ควรอาย คนที่มิได้เตรียมตัวไว้ให้พร้อมที่จะป้องกันรักษาบ้านเกิดเมืองนอนของตนนั้นแหละเป็นผู้ที่ควรอาย คนเราในสมัยนี้

พอใจอวดอยู่ว่าตนดีกว่าคนไทยเก่า ๆ ไม่ใช่หรือ ก็คนไทยเก่า ๆ เขามีหน้าที่กระทำเพื่อประโยชน์ของชาติบ้านเมืองทุกคน คนไทยชั้นใหม่จะไม่สมัครทำหน้าที่เช่นนั้นบ้างจะว่าตนดีกว่าเขาอย่างไร ข้อเสียของคนไทยชั้นใหม่นี้มีอยู่ที่สำคัญคือสิ่งใดที่เป็นของเก่าจะทิ้งเสียให้หมด แต่ของใหม่ก็ไม่มีมาแทน ได้ยินฝรั่งเขาพูดอะไรได้ยินแว่ว ๆ พึงไม่ได้ศัพท์ก็จับเอามากะเดียดเขาพูดก็พูดไปข้างอย่างนั้นเอง การที่ประพฤติตามอย่างฝรั่งนั้น ถ้าประพฤติตามในทางที่ดีก็ไม่น่าติเตียน นี่เลือกประพฤติแต่เฉพาะในทางที่จะสะดวกแก่ตนอย่างเดียว ที่จะไม่สะดวกก็ไม่เก็บมาประพฤติตามข้าง ฝรั่งเขารักชาติบ้านเมืองของเขาทำไมเราไม่รักข้าง วิ่งไปรักไปนิยมชาติอื่นภาษาอื่นของเขาทำไม ชาติของเราเลวทรามอย่างไรจึงรักไม่ได้ ขอให้เชื่อข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าได้ไปศึกษาอยู่ในประเทศยุโรปเกือบ ๑๐ ปี ข้าพเจ้าคงจะต้องได้สังเกตได้รู้จักอัธยาศัยและความคิดของชาวยุโรปข้าง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะกล่าวได้โดยความเชื่อมั่นว่า คนไทยที่ไม่รู้จักรักชาติของตนเอง อย่าเผลอไปว่าชาวยุโรปเขาจะนับถือแต่เขาจะดูถูกเท่านั้น

การที่จะแสดงให้ปรากฏว่ารักชาติมากกว่ารักตน มุ่งประโยชน์ของชาติยิ่งกว่าประโยชน์ของตนนั้นก็มีอยู่ ที่เป็นทาง

คิดที่สุดคือ ผู้ใดมีหน้าที่อย่างไร ควรตั้งใจกระทำหน้าที่อันนั้น ไปให้ดีที่สุดที่สามารถจะกระทำได้ ผู้ที่เป็นข้าราชการมีหน้าที่อย่างใด ควรตั้งใจกระทำหน้าที่ของตนโดยซื่อสัตย์สุจริตสม่ำเสมอ ไม่ควรทำแต่เฉพาะต่อหน้าที่นั่ง หรือต่อหน้าผู้ใหญ่ต่อหน้าทำอย่างไร ลับหลังก็ทำอย่างนั้น แต่มิใช่ว่าจะจำกัดเฉพาะผู้ที่เป็นข้าราชการเท่านั้นจึงจะมีหน้าที่ควรกระทำสำหรับแผ่นดินเกิดมาเป็นคนต้องมีหน้าที่กระทำสำหรับแผ่นดินและชาติทุกคน ไม่มีเวลาจะว่างเว้นหน้าที่อันนี้เลย ตั้งแต่รู้เดียงสาตลอดจนวันตาย และจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็คงมีหน้าที่ประจำสำหรับตัวทุกคน ทุกๆ คนมีหน้าที่อันควรจะกระทำเพื่อประโยชน์แห่งชาติบ้านเมือง แต่หากจะยังมิได้มีผู้ชี้ให้แลเห็น จึงมีผู้รู้สึกน้อยนัก ประหนึ่งเส้นผมบังภูเขาอยู่เท่านั้น

ในชั้นต้น เมื่อยังเป็นเด็กก็มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาต่าง ๆ เพื่อจะได้สะสมความรู้เหล่านั้นไว้เพื่อประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพและจะได้ไม่เป็นตุ่นเต่าอยู่เปลือง ที่แผ่นดินเปลืองข้าวสุก เมื่อคนมีความรู้ก็คงจะสามารถประกอบการงานได้โดยถูกต้องดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ เมื่อการงานทำดีก็จะมีผลงอกงามอันจะเป็นประโยชน์แก่ตนทางตรง และเป็นประโยชน์แก่ชาติทางอ้อม เพราะคนคนหนึ่งก็คือส่วนหนึ่งแห่งชาติ ถ้า

ส่วนแห่งวัตถุใดจำเริญรุ่งเรืองโดยมาก วัตถุนั้นก็คงจะจำเริญรุ่งเรืองมากขึ้น จึงเห็นได้ว่า การเล่าเรียนเป็นหน้าที่ของเด็กทุกคน ไม่ว่าชายหรือหญิง จะต้องพึงกระทำเพื่อประโยชน์แห่งตนเองและประโยชน์แห่งชาติด้วยเป็น ๒ สถาน

ครั้นเมื่อมีอายุมากขึ้นแล้ว ถ้าเป็นหญิงก็มีหน้าที่ผูกฝนตนให้มีความสามารถเป็นแม่เหย้าแม่เรือนได้ดี และต้องช่วยมารดาทำการงานในบ้าน อันเป็นกิจของผู้หญิงจะควรกระทำ ฝ่ายชายที่เป็นหนุ่มขึ้นแล้ว เป็นชายฉกรรจ์ขึ้นแล้ว มีกำลังพอที่จะป้องกันชาติบ้านเมืองของตนได้แล้ว ก็มีหน้าที่ทำการตามที่ควรแก่ชายหนุ่มควรทำหน้าที่ให้สมนามคือเป็น ทหาร มีหน้าที่ผูกหัดไว้ให้มีความรู้ และสามารถพอสมควรที่จะต่อสู้ศัตรูได้ในเวลาที่มีศึกมาติดเมือง ในระหว่างเวลาที่กำลังผูกหัดให้มีความชำนิชำนาญในเพลงอาวุธและยุทธวิธีนั้น ก็ต้องรับหน้าที่เป็นผู้ปราบปรามคนพาลทุจริต ที่ทำร้ายข่มเหงประชาชนให้ได้ความเดือดร้อน ทำมาหากินไม่สะดวกเพราะคนพาลนั้น ถ้าแม้ว่าไม่มีผู้ใดเป็นหน้าที่คอยปราบปรามคนพาลอยู่แล้ว จะหาความสุขสำราญที่ไหนได้เล่า คนทุกคนจะมิต้องมัวแต่นั่งคอยระวังป้องกันรักษาทรัพย์สมบัติพัสดุของตนเองอยู่ทุกคนหรือ ถ้าต้องทำเช่นนั้นอยู่เสมอจะหาเวลาที่ไหนมาประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพ

อีกเล่า เมื่อการเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว จึงจำเป็นต้องแบ่งให้คนเหล่าหนึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ป้องกันรักษาทรัพย์สมบัติพัสดุของประชาชนทั่วไป ก็ใครเล่าจะควรได้รับมอบหน้าที่อันนี้ ก็คือคนหนุ่ม เพราะประการ ๑ มีกำลังบริบูรณ์อยู่ ประการ ๑ ยังมิได้มีครอบครัวหรือเหย้าเรือนที่จะต้องปกครอง จึงเป็นอันยังไม่มีห่วง อีกประการ ๑ ยังมิได้ตั้งทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นหลักแหล่น หรือถ้าหากจะมีบ้างก็ส่วนน้อย เหตุฉะนี้จึงมีกำหนดเกณฑ์คนหนุ่มเข้ารับราชการในกองทัพบก กองทัพเรือ กองตระเวน และกองตำรวจภูธร การเข้ารับราชการในแผนกเหล่านี้นับว่าเป็นหน้าที่อันชายหนุ่มควรกระทำ เพื่อประโยชน์ตน คือจะได้รับความผึกฝนให้เป็นนักรบ ให้เป็นผู้สามารถป้องกันชาติของตนได้สถาน ๑ เพื่อประโยชน์แห่งคณะ คือเพื่อนบ้านจะได้ไม่ต้องมัวเป็นห่วงระวังทรัพย์สมบัติมิให้เป็นอันตรายไปด้วยโจรภัย ก็เหมือนหนึ่งสมนาคุณผู้ใหญ่ที่ได้ทะนุถนอม เลี้ยงดูตนมาด้วยความสิเนหาให้พอได้มีโอกาสนอนตาหลับบ้าง ดังนี้สถาน ๑ เพื่อประโยชน์แห่งชาติ คือ ถ้าแม้มีศึกมาติด ก็จะได้มีผู้สามารถต่อสู้ศัตรูได้โดยเข้มแข็ง หรืออย่างน้อยก็พอจะช่วยทำให้คนอื่นเกรงใจไม่มาข่มเหงชาติเราได้ง่าย ๆ ดังนี้อีกสถาน ๑

ครั้นเมื่อพ้นกำหนดทรัยราชการประจำอย่างทหารแล้วออกไปเป็นพลเรือน ก็มีหน้าที่ตั้งทำมาหาเลี้ยงชีพให้เป็นหลักฐาน เพื่อจะได้เป็นผู้ครองเรือนให้สมนามที่ว่า "พลเรือน" ของอย่าได้ลืมเลยว่า พลเรือนต้องมีเรือน ต้องมีที่อยู่โดยมั่นคงเป็นหลักฐาน ต้องมีทางได้มาให้พอกับทางเสีย ต้องเป็นผู้สามารถช่วย บำรุง ชาติบำรุง คณะด้วย ทรัพย์สินที่หา มาได้ โดย น้ำพักน้ำแรง ผู้ที่มีครอบครัวก็มีหน้าที่ปกครองครอบครัวของตนมิให้ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม ต้องสั่งสอนบุตรและผู้น้อยที่อยู่ในความปกครองของตนให้เดินไปสู่ทางที่ดีที่ชอบ ต้องคอยหมั่นตักเตือนให้กระทำการตามหน้าที่ซึ่งสมควรแก่อายุ คือบุตรที่ยังเยาว์วัยต้องมีหน้าที่จัดการให้ได้รับการศึกษาตามสมควรแก่กำลังและโอกาสที่มี ถ้าบุตรมีร่างกายบริบูรณ์อยู่ ควรส่งตัวไปเข้าโรงเรียน เพื่อจะได้มีโอกาสคบค้าสมาคมกับเด็กอื่น ๆ ที่มีอายุเสมอกัน ควรเริ่มเพาะปลูกความรู้เริ่งในการเป็นนักรบและสั่งสอนให้มีความรู้สึกนึกถึงชาติศาสนา ให้มีความรู้สึกนี้ฝังอยู่ในสันดานตั้งแต่เยาว์ เมื่อมีอายุสมควรที่จะทำหน้าที่อย่างชายหนุ่ม คือเป็นทหารได้แล้วก็ควรตักเตือนชี้แจงให้แลเห็นประโยชน์และความจำเป็น อย่าให้โอกาสให้หลีกเลี่ยงหน้าที่ของชายหนุ่ม ผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิง ที่เป็น

บิดาและมารดาหรือที่เป็นผู้ใหญ่ในวงศ์ตระกูลและครอบครัวต้องรู้สึกเป็นหน้าที่ของตน อย่างหนึ่งที่จะให้บุตรหลาน ผู้ชายของตนเป็นทหาร ถึงแม้ว่าการที่บุตรหรือหลานจะไปเป็นทหารนั้น จะเป็นเครื่องทำให้รู้สึกอาลัยว้าเหว่ในส่วนตัวบ้าง ก็ควรจะคิดเสียว่า ตนเป็นผู้ใหญ่จะต้องคิดถึงประโยชน์ของเด็กและประโยชน์ของชาติมากกว่าความสุขความสำราญในส่วนตัวเอง บุตรเราหลานเรามิใช่จะสูญหายตายจากกันไปเมื่อไร เขาจะไปกระทำการตามหน้าที่ของชายหนุ่ม เขาจะไปฝึกหัดไว้ให้มีความชำนิชำนาญพอที่จะป้องกันพระเจ้าแผ่นดิน และชาติศาสนา จะมาเกี่ยดกันไว้มิให้เขาได้มีโอกาสกระทำหน้าที่ของผู้ชาย เช่นนั้นไม่ควรเลย ถ้าผู้ใดเกี่ยดกันลูกชายไว้ก็เท่ากับไม่รักลูกของตนหรือรักในทางที่ผิด รักเช่นนี้เป็นเครื่องให้ลูกเสียคน ธรรมดาคนถ้ามีการงานกระทำอยู่เต็มมือแล้ว ก็มักประพฤติตนเรียบร้อยอยู่ ถ้าไม่มีการงานทำ อยู่เปล่า ๆ ก็คิดแต่ทางที่จะเที่ยว จะเล่นให้สนุกสนานเพลิดเพลิน ยิ่งเป็นคนหนุ่มก็จะยิ่งเป็นไปเช่นนั้นเร็ว เพราะเป็นธรรมดาคนหนุ่มมีกำลังอยู่เต็มตัว ถ้าแม้ไม่หาการงานให้กระทำเพื่อใช้การงานเสียแล้ว กำลังที่เหลือเปล่าอยู่นั้นเอง ทำให้อยากเที่ยว อยากเกะกะต่าง ๆ คนที่เป็นฆาลเกกมะเหรก ถ้าแม้สืบประวัติดูคงจะได้ความว่าเป็นเพราะ

บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามใจมาแต่เมื่อยังเด็กหรือเมื่อแรกรุ่นดังนี้แทบทุกคน กำลังที่เกิดขึ้นในตัวผู้ชายที่รุ่นนั้น โดยมากมักชักนำให้พอใจไปในทางใช้กำลังนั้นเอง เพราะฉะนี้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะชักจูงใจของชายหนุ่มให้นิยมในทางทหาร ซึ่งเป็นหน้าที่อันจำเป็นต้องใช้กำลังจริง ๆ เด็กชายเอียง ๆ ไปข้างอยากเป็นทหารอยู่แล้วแทบทุกคน เพราะฉะนั้นไม่เป็นการลำยากยากเย็นอันใดในการที่จะชักจูงปลุกใจให้นิยมในการเป็นนักรบ

คนไทยทั้งชายและหญิงไม่ควรจะลืมเลย ว่าชาติเราตั้งขึ้นได้เพราะผู้ที่เป็นชนกของเราทั้งหลายมีใจเป็นอย่างที่ ข้าพเจ้าเรียกว่า "ใจเสือป่า" เราผู้เป็นบุตรเป็นหลานก็ควรจะพยายามทำใจเราเป็นเสือป่าเหมือนกัน และเสือป่าไม่มีเลยที่จะละทิ้งหน้าที่ของตน เราทุก ๆ คนควรจะเข้าใจและจำความข้อนี้ฝังไว้ในดวงจิตของเรา แต่เท่านั้นก็ยังไม่พอ เรายังมีหน้าที่ต่อไปอีกคือมีหน้าที่ผูกสอนบุตรหลานของเราให้มีใจเป็นอย่างเสือป่าทุกคน ตัวของเราเองทุก ๆ คนจึงจะมีความสุข จึงจะนอนตาหลับ ถ้าลูกเราหลานเรามีใจซื่อตรง รู้จักความภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน รู้จักรักชาติและบ้านเกิดเมืองนอนของตน รู้จักเคารพนับถือและเลื่อมใสในพระศาสนา เราก็จะไม่ต้องร้อนใจต่อไป เพราะจะ

เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจมอบให้เป็นผู้รักษาความเป็นไทยของชาติไว้ได้ เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าขอตักเตือนเสือป่าทุกคน และขอให้ช่วยกันพูดให้เข้าหูคนไทยทุกคนทั้งชายและหญิง อย่าให้ผู้ใดนิ่งนอนใจเลย อย่าผัดตนว่าวันหน้า หรือเดือนหน้า หรือปีหน้าจึงค่อยพูดก็ทัน เวลาไม่คอยใคร ควรจะเริ่มสั่งสอน และพูดกรอกหูไว้เสียแต่เดี๋ยวนี้ ถ้ารอไว้ให้ลูกหลานโตเสียก่อนจึงค่อยสอนค่อยพูด ก็จะเลยเวลาเสียแล้ว

เสือป่าทุกคน คนไทยทุกคน ต้องพยายามกระทำตนให้สมควรเป็นพี่ชพันธุ์ เสือป่า เทือกเถาของเราได้ประพฤติมานิยมมาอย่างไรว่าดีแล้ว เราทั้งหลายต้องพยายามประพฤติและนิยมตาม ท่านแต่ก่อนได้เป็น “เสือป่า” มาแล้ว เราต้องเป็นไปตามท่าน ท่านสงวนศักดิ์ (ซึ่งคนชั้นใหม่มักมาใช้เรียกกันไปตามศัพท์อังกฤษว่า “ออนเนอร์”) ยิ่งกว่าสินและพัสดุทั้งปวง แต่ศักดินั้นยังยอมสละได้ เพื่อแสวงความรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง เสียรู้แล้วก็ดีท่านให้ถือความสัตย์ให้มั่นไว้ ส่วนความสัตย์นั้นท่านว่าต้องรักษาไว้แม้ด้วยชีวิต ควรเราทั้งหลายจะจำใส่ใจไว้เป็นคติครองจิตทุกเมื่อไป และเพื่อจะช่วยความจำให้แม่นชน จงหมั่นท่องโคลงในโลกนิติบทนี้ไว้ คือ

◎ เสียสินสงวนศักดิ์ไว้ วงศ์หงส์
เสียศักดิ์สู้ประสงค์ สิ่งรู้
เสียรู้เร่งดำรง ความสัตย์ ไว้นา
เสียสัตย์อย่าเสียสู้ ชีพม้วยมรณา

214
214
895-915
2114

บทที่ ๔

ภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน

(แสดงครั้งแรกเมื่อวันศุกร์ที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔)

เสือป่าทุกคนมีอายุบริบูรณ์แล้ว และจะเข้าประจำกองก็มีข้อกำหนดไว้ในข้อบังคับว่า ต้องการทำสัตย์สาบานในท่ามกลางที่ชุมนุมกองเสือป่า มีข้อที่สาบานเป็น ๓ ข้อ คือ ข้อ ๑ จะจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ข้อ ๒ เมื่อมีเหตุจำเป็นจะรับอาสาสู้ข้าศึกศัตรูที่มาย่ำยีไทย หรือปราบปรามคนทุจริตที่ก่อการจลาจล เพื่อรักษาความเป็นไทยแห่งชาติ และป้องกันพระพุทธศาสนา ข้อ ๓ จะยอมพ่ายบังคับบัญชาแห่งผู้เป็นนายเหนือตนในกองเสือป่า และจะไม่ประพฤติการใดที่จะนำความพินาศฉิบหายมาสู่คณะ รวมใจความในคำสาบาน ๓ ข้อดังนี้ ข้อที่กำหนดให้เสือป่าสาบานนี้ ล้วนเป็นสิ่งซึ่งควรคนทุก ๆ คนจะประพฤติอยู่เองแล้ว ไม่เฉพาะแต่ผู้ที่เป็นสมาชิกในกองเสือป่าเท่านั้น การที่กำหนดลงให้เป็นข้อสาบาน ก็เพื่อจะให้รู้สึกฝังมั่นอยู่ในใจไม่มีเวลาลืม แต่ถ้าแม้จะกำหนดจดจำไว้แต่เฉพาะถ้อยคำที่สาบาน และไม่เข้าใจเนื้อความโดยแจ่มแจ้งก็เท่ากับพูดไป

สาขานไป เหมือนนกแก้วนกขุนทองที่เจ้าของได้ผึกสอนให้พูดเลียนเสียงมนุษย์เท่านั้น ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสอธิบายชี้แจงและขยายเนื้อความในข้อสาขานทั้ง ๓ ข้อนั้นให้แจ่มแจ้งต่อไปเป็นลำดับ

ข้อสาขานข้อที่ ๑ ซึ่งว่าจะจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินนั้น ก่อนที่ข้าพเจ้าจะอธิบายต่อไป ต้องขอให้ท่านทั้งหลายทำใจเสียอย่างหนึ่งคือทำใจเสียว่าจะฟัง (หรืออ่าน) ถ้อยคำซึ่งบุคคลผู้หนึ่งจะกล่าวไปตามความจริงที่มีอยู่และที่ควรจะเป็นไป อย่ามัวกำหนดในใจเสียว่า ข้าพเจ้าผู้กล่าวถ้อยคำเหล่านี้เป็นเจ้าแผ่นดินจึงกล่าวเช่นนี้เช่นนั้นเลย

ขั้นข้าพเจ้าจะขอเล่าเรื่องที่เกิดมีพระราชาขึ้นในหมู่คนตามความเทียบเคียงกับเรื่องราวต่าง ๆ หรือจะเรียกว่าคาดคะเนก็ตามที่เถิด แรกเริ่มเดิมทีคนก็ดี สัตว์เดียรัจฉานก็ดี คงต่างคนต่างอยู่โดยลำพัง แยก ๆ กันอาศัยอยู่สุดแท้แต่จะมีที่ใดอาศัยอยู่ได้ ครั้นต่อมาคนและสัตว์เดียรัจฉานก็ต่างมีมากขึ้น การแย่งหากินก็เกิดมีขึ้น สัตว์ใดที่มีร่างกายแข็งแรงก็จับเอาสัตว์ที่มีกำลังย่อหย่อนกว่าขบกินเป็นภักษาหาร ธรรมดาสัตว์ทั้งปวงทุกชนิดย่อมมีความรักชีวิตของตน ครั้นเมื่อเห็นว่าจะต่อสู้สัตว์ที่ใหญ่และมีกำลังมากกว่าโดยลำพังตนมิได้ ก็จำต้อง

หาพวกพ้องที่เป็นสัตว์ชนิดเดียวกันควบคุมกันเข้าเป็นหมู่มาก ๆ พอจะได้ช่วยแรงกันได้ ช่วยป้องกันรักษาชีวิตพวกพ้องกันได้บ้าง อย่างน้อยก็จะได้พอผลัดเปลี่ยนกันคอยระวังดูเหตุการณ์ เมื่อจะมีภัยมาถึงก็พอจะได้บอกได้กล่าวกันให้รู้ตัว และจะได้มีเวลาซ่อนเร้นหรือหลบหนีให้พ้นภัยไปได้ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง

ข้อที่กล่าวมาแล้วในส่วนฝูงสัตว์เดียรัจฉานฉันใด ในส่วนมนุษย์ก็ฉันนั้น มนุษย์ที่จะเริ่มรวมกันเข้าเป็นหมู่เป็นคณะก็เพื่อรักษาตัวดังที่กล่าวมาแล้ว และมนุษย์ที่จะเริ่มรวมกันเข้าและอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เป็นคณะเช่นนั้นได้ ก็คงจะต้องเป็นญาติพี่น้องกันจึงจะมีความรักใคร่ปรองดองกัน แต่ญาติพี่น้องถึงแม้จะรักใคร่ปรองดองกันสักเพียงใดก็ตาม จะให้ความคิดตรงกันเสมอย่อมไม่ได้อยู่เอง แต่ถ้าแม้ปล่อยให้ต่างคนต่างคิดหรือต่างประพฤติไปตามความพอใจของตน เมื่อมีภัยอันตรายมาถึงคณะ ก็จะต่างคนต่างเอาตัวรอด ตกลงการที่ได้อุตสาห์รวบรวมกันเข้าเป็นคณะนั้น ไม่มีผลอันใดเลย เท่ากับต่างคนต่างอยู่ตามลำพังอย่างเดิมนั้นเอง เพราะฉะนั้นต้องคิดอ่านให้ความคิดแห่งคนในหมู่เดียวกันตรงกันทั้งหมด หรือโดยมากส่วนที่สุด ในขณะเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ เช่นในขณะที่จะต่อสู้ศัตรูเพื่อของกันคณะเป็นต้น ที่จะให้ความคิดกันได้ในเวลาเช่นนี้

ก็จะเป็นไปได้ทางเดียวแต่โดยมอบให้บุคคลผู้หนึ่งในคณะนั้นเป็นผู้ออกความคิดวางการ และคนอื่นๆต้องยอมรับทำตามความคิดของผู้นั้นทั้งสิ้น การจึงจะกระทำไปให้สำเร็จได้ดังความปรารถนา ก็ผู้ที่จะรับมอบฉันทะให้เป็นผู้ออกความคิดแทนผู้อื่นเช่นนี้ จะเลือกใครเล่า คงจะต้องเลือกผู้ใหญ่ในหมู่ญาติพี่น้องซึ่งอยู่รวมกันเป็นคณะนั้นเอง จะผลัดเปลี่ยนกันกระทำหน้าที่เป็นผู้ออกความคิดเช่นนั้นก็ตาม หรือจะมอบให้เป็นหน้าที่บุคคลคนใดคนหนึ่งแต่ผู้เดียวให้กระทำไปจนตลอดกาลก็ตาม คงอยู่ในฐานต้องมีผู้ออกความคิดสำหรับคณะนั้นคนหนึ่งเสมอ ผู้ที่จะรับหน้าที่เช่นนั้นก็คงจะต้องเป็นผู้มีอายุและรู้การ คือได้เคยเห็นเคยรู้มาแล้วว่าถ้าเกิดภัยเช่นนเช่นนั้น จะควรจัดสั้งการแก้ไขป้องกันอย่างไรจึงจะรอดพ้นภัยได้

แต่นอกจากการป้องกันรักษาคณะ ในเมื่อมีภัยมาแต่ภายนอกยังมีการรักษาความสงบภายในคณะของตนเองอีกอย่างหนึ่ง ความคิดซึ่งบุคคลอาจจะมีแตกต่างกันไปได้นั้นเอง เป็นสิ่งซึ่งทำลายความสงบในคณะ ถ้าขืนจะปล่อยให้คนทุกๆ คนต่างคิดต่างประพฤติตามอำเภอใจ ในไม่ช้าก็ไม่มีใครอยู่เรียบร้อยกับใครได้ เพราะต่างคนก็จะต่างประพฤติสิ่งซึ่งจะนำความสุขและประโยชน์มาแก่ตนฝ่ายเดียว จึงจำเป็นต้องตกลงกันมอบ

ให้บุคคลผู้หนึ่งในคณะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดในเมื่อคน ๒ คนหรือ ๒ พวก มีความเห็นแตกต่างกัน คนอื่น ๆ ต้องยอมรับประพฤติตามคำตัดสินชี้ขาดของผู้ที่สมมติให้ตัดสินนั้นทั้งสิ้น ผู้ที่จะรับมอบหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดเช่นนี้ ก็คงต้องเลือกผู้ใหญ่ในหมู่ญาติพี่น้อง คล้ายเลือกผู้ออกความคิดในการป้องกันคณะ เช่นกล่าวมาแล้วนั้นเอง

ผู้ออกความคิดในการป้องกันคณะก็ดี ผู้ชี้ขาดตัดสินข้อวิวาทก็ดี ได้รับมอบหน้าที่เช่นนั้นแล้ว ก็คือเป็นผู้ที่ได้รับมอบให้รักษาและใช้อำนาจแห่งคนทั้งปวงในคณะนั้น เพราะฉะนั้นแปลว่าถ้าจะมีเจ้าหน้าที่ ๒ คน ทำงานคนละแผนก คือคนหนึ่งทำงานเฉพาะแผนกคิดการต่อสู้ศัตรูเพื่อป้องกันคณะ มิให้เป็นอันตรายไปด้วยภัยจากภายนอก อีกคนหนึ่งทำงานเฉพาะแผนกคิดการตัดสินชี้ขาดในเมื่อวิวาทกัน เพื่อรักษาความสงบภายในดังนี้แล้ว ก็เหมือนแบ่งอำนาจแห่งคณะออกเป็น ๒ ภาค ทำให้เป็นการลำบากในทางที่จะใช้อำนาจอันนั้นเอง จึงตกลงต้องร่วมงานทั้ง ๒ แผนก มอบให้บุคคลผู้เดียวกระทำ จะได้มีผู้ถืออำนาจของคณะแต่ผู้เดียว อำนาจก็รวมอยู่เป็นชิ้นแผ่น ผู้ถืออำนาจของคณะเช่นนี้ในโบราณสมัยต่างประเทศก็ต่างให้นามเรียกต่าง ๆ กันเช่นในมัชฌิมประเทศเรียกว่าอธิปติบ้าง คณปติ

บ้าง คณิสร หรือ คเณศร บ้าง และนามศัพท์อื่น ๆ อีกหลายอย่าง ในพวกชนชาติยูเรียกนาม ซึ่งแปลตามศัพท์ว่า "ผู้ทำนาย" ซึ่งอันที่จริงเทียบกับ "ทิศาปาโมกข์" ใกล้กว่าอย่างอื่น แล้วภายหลังจึงเกิดมีพวก "ตุลาการ" ขึ้น ฝ่ายโยนกประเทศผู้ครองคณะเดิมเรียกนามว่า "ปาตริอาร์ค" แปลตามศัพท์ว่า "พ่อเฒ่า" ดังนี้เป็นตัวอย่าง

ในชั้นต้น ๆ ผู้ถืออำนาจปกครองคณะมิได้ยืนตัว มีเวลาผลัดเปลี่ยนกันกระทำหน้าที่เป็นคราว ๆ แต่ต่อมา ๆ เกิดรู้สึกกันขึ้นมาว่า การผลัดเปลี่ยนตัวบุคคลผู้ปกครองคณะบ่อย ๆ นักมักทำให้การงานดำเนินไปไม่ใคร่จะสะดวก จึงเกิดธรรมเนียมเลือกตั้งผู้ปกครองให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ จนกว่าจะสิ้นกำลังหรือสิ้นชีวิตจึงผลัดผู้ปกครองใหม่ ผู้รับตำแหน่งหน้าที่ยังยืนอยู่เช่นนี้ คือพระราชาธิบดี

เมื่อได้อธิบายมาแต่โดยย่อพอให้แลเห็นเหตุผลที่จะบังเกิดมีพระราชาธิบดีขึ้นในหมู่คนดังนี้แล้ว จะขอชี้แจงว่า เหตุใดคนทุก ๆ คนจึงควรยกย่องนับถือเคารพ และมีความจงรักภักดีต่อพระราชาธิบดีผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในคณะของตน พระราชาธิบดีคือผู้ที่ได้รับมอบให้ถืออำนาจแห่งคณะไว้ และใช้อำนาจอันนั้นเพื่อประโยชน์และความสุขของคณะ เพราะฉะนั้นการที่นับถือหรือ

๓ ก.ค.๙๔

เคารพพระราชาธิบดีก็คือเคารพนับถืออำนาจแห่งคณะ บุคคลทุกๆ คนที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งคณะ ก็เป็นเจ้าของส่วนหนึ่งแห่งอำนาจ ซึ่งได้รวบรวมมอบถวายให้พระราชาธิบดีทรงเป็นผู้ถือไว้ เพราะฉะนั้นเมื่อนับถืออำนาจอันนั้น ก็เสมอนับถือตนเองด้วย เหมือนกัน ผู้ที่ดูหมิ่นพระราชาธิบดี คือดูหมิ่นอำนาจที่ได้มอบให้พระราชาธิบดีทรงถือไว้แทนตน ก็นับว่าดูหมิ่นตนเองด้วย

การจงรักภักดีต่อพระราชาธิบดีนั้นเล่า ก็เหมือนหนึ่งรักตนเอง เพราะพระราชาธิบดีทรงมีหน้าที่ป้องกันรักษาชาติบ้านเมืองมิให้เป็นอันตรายไปโดยศัตรูภายนอกมาย่ำยี หรือด้วยเหตุร้าวรานเสื่อมเสียความสงบราบคาบอันจะบังเกิดมีขึ้นภายในถ้าคนที่เป็นส่วนแห่งชาติเอาตัวออกห่างจากผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ของตน ไม่กระทำใจน้อมยอมอยู่ในอำนาจแล้ว ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ก็จะไม่มีกำลังสามารถจะกระทำการได้ตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายไว้ แม้คนทั้งปวงจะยินยอมน้อมใจจงรักภักดีอยู่ในพระราชาธิบดีแล้ว ไม่ว่าการใด จะใหญ่ก็ตามย่อมก็ตามคงจะกระทำไปให้สำเร็จได้สมดังความปรารถนา การงานสิ่งใดถ้าไม่มีหัวหน้าก็จะทำไปให้สะดวกดีได้โดยยาก แม้คนจะใช้เรือเป็นพาหนะเพื่อแล่นไปในท้องทะเล ก็ต้องมอบอำนาจให้บุคคลผู้หนึ่งเป็นนายเรือ บรรดาคนอื่นๆ ที่ไปในเรือลำเดียว

กันนั้น ต้องกระทำตามคำสั่งของนายเรือทุกประการทุกเมื่อไป ถ้าไม่กระทำเช่นนี้แล้ว เรือก็อาจจะเป็นอันตรายถึงแก่อับปางได้ คนที่ไปด้วยกันในเรือลำนั้น ก็อาจจะพากันเป็นอันตรายจนถึงสิ้นชีวิตก็เป็นได้ ดังนี้ฉันใด ความจงรักภักดีต่อพระราชาธิบดีก็ฉันนั้น ชาติบ้านเมืองก็เปรียบเหมือนเรือ พระราชาธิบดีคือนายเรือ ประชาชนคือผู้ที่ไปด้วยกันในเรือลำนั้น

อนึ่งคนเรา ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ถ้าสิ่งที่ไม่อาจจะแลเห็นได้ด้วยตา ยินได้ด้วยหู ดมได้ด้วยจมูก ลิ้มได้ด้วยลิ้น หรือถูกต้องได้ด้วยกายแล้วก็เป็นสิ่งที่จะเข้าใจได้โดยยาก นึกไม่ใคร่ออกว่าเป็นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร เช่นความดีและความชั่วนึกไม่ใคร่ออก ตรองไปไม่ใคร่จะถึง มนุษย์ในชั้นต้นจึงต้องสมมุติเอาความดีให้มีรูปเป็นมนุษย์อันสวยงาม และให้นามว่า “สุร” หรือ “เทว” สมมุติเอาความชั่วให้มีรูปเป็นมนุษย์อันน่าเกลียดดุร้าย และให้นามว่า “อสูร” บ้าง “รากษส” บ้าง “กุมภัณฑ์” บ้าง “ยักษ์” บ้าง “ปีศาจ” บ้าง หรือเรียกตามศัพท์ไทยเป็น “เจ้า” บ้าง “ผี” บ้าง ดังนี้เป็นตัวอย่าง รวบรวมใจความว่าสิ่งใดไม่มีตัว ก็ให้มีตัวขึ้น เพื่อจะได้เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงอยู่เสมอ ถึงแม้อำนาจก็เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวจึงต้องหาตัวอำนาจขึ้น ตัวอำนาจคือพระราชาธิบดี

เป็นเหมาะกว่าผู้อื่นเพราะเป็นผู้ถืออำนาจของคณะอยู่แล้วเพราะเหตุนั้นเอง พระราชาธิบดีกับอำนาจรัฐเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชาติใดเมืองใดมีพระราชาธิบดีครอบครองอยู่โดยมั่นคง จึงได้นับว่ามีพยานแน่ชัดอยู่ว่ามีอำนาจเต็มบริบูรณ์อยู่ มีสรภาพเต็มที่ตั้งอยู่มั่นคง ชาติที่มีอำนาจเต็มบริบูรณ์อยู่ มีสรภาพเต็มที่อยู่ตั้งมั่นคงอยู่ ก็นับว่าเป็นชาติที่มีสง่าราศี เป็นที่นับถือยำเกรงแห่งชาติอื่นๆ พระราชาธิบดีเป็นเครื่องหมายแห่งอำนาจโบราณท่านจึงกล่าวเป็นคำภาษิตไว้ว่า "พระราชาธิบดีเป็นเครื่องปรากฏของแว่นแคว้น" คือเป็นสง่าของเมืองและชาติ ดังนี้

คนเราเมื่อทราบว่าสิ่งไรเป็นสง่าแก่ตน ก็ย่อมจะอุตสาหถนอมสิ่งนั้น และป้องกันรักษาไว้อย่างดีที่สุดที่จะกระทำได้ พระราชาธิบดีเป็นสง่าของชาติ ก็ย่อมเป็นสง่าของคนทุกคน ที่ถือตนว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติ จึงเป็นหน้าที่ของคนทุกคน ที่จะต้องตั้งใจรักษาพระเจ้าแผ่นดิน มิให้เหตุร้ายใดๆ มาแผ้วพานพระองค์ได้ สิ่งไรผู้ใดถือว่าเป็นสง่าแห่งตน แม้มผู้อื่นจู่ๆ วางมาจะทำอันตรายแก่ของสิ่งนั้น ผู้เป็นเจ้าของคงจะต้องต่อสู้ผู้ที่มุ่งจะมาทำลายสิ่งนั้นจนสุดสิ้นสติกำลังและความคิด ก็ถ้าแม้จะกระทำได้เช่นนั้น เพื่อรักษาสิ่งที่เป็นสง่าเฉพาะตัวแล้ว พระราชาธิบดีเป็นสง่าของชาติ จะมิยิ่งเป็นการสมควรที่จะป้อง

กันรักษายิ่งกว่าหรือ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว แต่โบราณสมัยมาท่าน
จึงสั่งสอนให้คนทุกคนรบอาสาต่อสู้ราชศัตรู ทั้งภายนอกภายใน
จนเต็มสติกำลังและความสามารถ แม้ชีวิตก็ยอมสละถวายเป็น
ราชพลี ผู้ที่ประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินต้องนับว่าเป็นผู้ที่เลว
ทรามอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ประทุษร้ายต่อชาติ เป็นผู้ทำลาย
สิ่งสง่าของบ้านเมือง เป็นผู้ทำลายความสงบและความสุขของ
คณะ จึงควรนับว่าเป็นผู้ประทุษร้ายต่อประชาชนทั่วทุกตัวคน
เมื่อมีผู้ประทุษร้ายพระเจ้าแผ่นดินแล้วประชาชนทุกคนต้องรู้สึก
เจ็บร้อนประหนึ่งว่า ตนถูกประทุษร้ายเองทุกคน การเปลี่ยน
พระเจ้าแผ่นดิน มักเป็นเวลาที่ข้าศึกศัตรูถือเป็นโอกาสมาต่อติ
ในอดีตสมัยได้มีมาแล้วรู้จักว่ากี่ครั้ง จะยกมาอ้างเป็นตัวอย่าง
เพียง ๓ คราวก็พอแล้ว คือคราวหนึ่งเมื่อสมเด็จพระมหา
ธรรมราชาเสด็จสวรรคตแล้ว สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าขึนผ่าน
พิภพสนองพระองค์ ดังมีปรากฏอยู่ในลิลิตตะเลงพ่าย พระเจ้า
หงสาวดีปรารภการณ์กับพวกอมาตย์ “ว่านครามินทร์ ผลัด
แผ่นดินเปลี่ยนราช เยียวิวาทชิงฉัตร เพื่อกษัตริย์สองสู้ บร้าง
รู้เหตุผล ควรยาตรพลไปเยือน เตือนประยุทธ์เอาเปรียบ แม้น
ไป้เรียบเป็นที โหมขู่ย่ำภพ” ดังนี้ กับอีกคราวหนึ่ง เมื่อพระ
พิมลธรรมเป็นกบฏแล้ว และขึนครองราชสมบัติ ทรงนามว่า

พระเจ้าทรงธรรมนั้น พวกพ่อค้าญี่ปุ่นก็ได้ยังอาจยกรุกเข้าไปได้ถึงในพระราชวัง เพราะเชื่อว่าเกิดกบฏขึ้นใหม่ๆ พึ่งผลัดแผ่นดินใหม่ๆ คงจะยังไม่ลงระเบียบเรียบร้อยดี ในสองคราวที่กล่าวมาแล้วนี้ เผอิญฝ่ายไทยเราพรักพร้อมอยู่ จึงไม่เป็นเหตุร้ายถึงล่มจม แต่ที่พระเจ้าหงสาวดียกทัพมาพอประสพเหมาะก็มี เช่นเมื่อครั้งสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแล้ว พระมหินทราธิราชขึ้นครองราชสมบัตินั้นเป็นต้น แต่ก็การผลัดแผ่นดินกันโดยมิได้มีการกบฏ ยังเป็นเหตุระส่ำระสายถึงกับกรุงเสียเช่นนั้นแล้ว ถ้าแม้นมีผู้ประทุษร้ายพระราชาธิบดีด้วย จะไม่เป็นเหตุระส่ำระสายยิ่งขึ้นอีกหรือ เพราะฉะนั้นผู้ประทุษร้ายพระราชาธิบดีของตน จึงเป็นผู้ทคนทั้งหลายนิยมว่า มีโทษร้ายยิ่งกว่าผู้กระทำผิดอย่างอื่นๆ ผู้ที่เป็นกบฏนับว่าเป็นข้าศึกแห่งชาติตนเอง เป็นเสนียดแห่งชาติ สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันกำจัดเสีย

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะขอพูดกับท่านทั้งหลายเหมือนหนึ่งพูดกันเฉพาะตัวต่อตัว ข้าพเจ้าขอยอกความจริงใจให้ท่านทราบว่าการเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น มิแต่คนโง่เท่านั้นเห็นเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา คนที่ฉลาดแล้วย่อมจะต้องแลเห็นว่าหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินเป็นหน้าที่ซึ่งจะกระทำให้ดีจริงๆ ได้โดยยาก จะทำให้เป็นที่ถูกใจและพอใจคนทุกๆ คนไปนั้น เป็นอันพ้นวิสัยที่

ผู้ใดจะกระทำไปได้ ผู้นั้นกว่าตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา คือผู้ที่ไม่รู้อะไรลึกซึ้ง รู้อยู่แต่ว่าปีหนึ่งๆได้เงินแผ่นดินกินนับด้วยล้านมีรถรัถหัถีมาก มีบริวารผู้คนมากจะทำอะไรหรือประสงค์อะไรก็ได้ทั้งสิ้น เพราะเป็นผู้อยู่เหนือกฎหมาย ถ้าแม้พระเจ้าแผ่นดินได้เงินมากเช่นนี้ มีทรัพย์สมบัติและบริวารมากเช่นนี้แล้ว ไม่มีหน้าที่อย่างอื่นที่จะต้องกระทำ นอกจากหาความสุขใส่ตัวก็ควรที่จะปรารถนาอยู่บ้าง แต่ตัวข้าพเจ้าเองไม่ใช่คนชนิดนั้นเป็นความสัตย์ ถ้าข้าพเจ้านั่งอยู่นิ่งๆ กินๆ นอนๆ อยู่เปล่าๆ ข้าพเจ้าจะเดือดร้อนหานอยไม่ ข้าพเจ้ารู้สึกอยู่ว่าหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินนั้นยากเพียงใด ที่ข้าพเจ้าตั้งใจกระทำหน้าที่มาแล้วโดยเต็มสติกำลัง และความสามารถของข้าพเจ้า ก็เพราะข้าพเจ้าเห็นว่า คนเราเกิดมาชาติหนึ่งต้องทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองให้มากที่สุดที่จะทำได้ ถึงแม้การที่จะลงมือทำจะไม่ได้แลเห็นผลในชั่วชีวิตตนเองก็คงจะไปยังเกิดผลปรากฏในเบื้องหน้า ข้าพเจ้าเห็นว่าควรคิดเช่นนี้จึงต้องลักษณะ "เสือป่า" จึงจะสมควรเป็นลูกหลานแห่งชนกผู้ตั้งคณะไทยนี้ขึ้น และผู้ที่ได้รักษาความเป็นไทยให้ยั่งยืนสืบมา

ข้าพเจ้าขอชักชวนและวิงวอนท่านทั้งหลาย ท่านกับข้าพเจ้าก็เป็นคนไทยด้วยกัน มาคิดให้ลงคลองกันสักครั้งหนึ่ง

จะได้หรือไม่ ขออย่าให้นึกว่าข้าพเจ้าเป็นอมนุษย์ ขอให้นึกเสีย
ว่าเป็นมนุษย์ผู้หนึ่งคนไทยคนหนึ่ง ซึ่งได้รับฉันทะของท่าน
ทั้งหลายให้เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจของชาติไทย ขอให้ท่าน
ทั้งหลายช่วยข้าพเจ้ารักษาอำนาจ และอิสรภาพของชาติไทย
ไว้ให้มั่นคงต่อไปอีก ข้าพเจ้าไม่ได้ขอให้ท่านกระทำการสิ่งไร
ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่เต็มใจกระทำเองเลย ถ้าข้าพเจ้าเต็มใจจะสละ
ความสุขสำราญ สละร่างกาย สละชีวิตเป็นที่สุดเพื่อประโยชน์
แห่งชาติ และท่านทั้งหลายก็เต็มใจจะสละเช่นเดียวกับข้าพเจ้า
แล้ว ก็พอจะเป็นที่ไว้ใจได้ว่าชาติไทยจะยั่งยืนมั่นคงอยู่ได้อีก แต่
ถ้าแม้นท่านทั้งหลายไม่กระทำให้พร้อมกันว่าจะยอมสละเช่นกล่าว
มาแล้วนั้นข้าพเจ้าก็ไม่แลเห็นหนทางที่ชาติไทยจะรอดพ้น ความ
พินาศล่มจมไปได้อีกเลย เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายกำหนด
ไว้ในใจว่า ท่านกับข้าพเจ้าเหมือนอยู่ในเรือลำเดียวกัน จะเอา
ตัวออกหากจากกันและกันไม่ได้ ไม่มีทางที่จะหลีกกันไปพ้นได้
แล้ว ถ้าจะล่มจมก็ล่มด้วยกัน ถ้าจะรอดก็รอดด้วยกัน ท่านกับ
ข้าพเจ้ามาตั้งใจพร้อมกันเสียเถิดว่า เราจะพยายามพาชาติ
ของเราไปให้ตลอดหัวงมหาสมุทร เมื่อเป็นกรรมของเรา
ทั้งหลายจะข้ามไม่พ้น ก็อย่าหลีกอย่าเลี่ยงเลย มากัมหน้า
ตายด้วยกัน อย่างไรข้าพเจ้าคงจะไม่ทิ้งท่านทั้งหลายเลย

คงจะไม่หนีเอาตัวรอดเลย ฝ่ายท่านทั้งหลายก็ขอให้เข้าใจไว้
เถิดว่าวันใดท่านทั้งหลายสิ้นความไว้วางใจ ในตัวข้าพเจ้าวันใด
ท่านเห็นว่าข้าพเจ้าไม่ควรเป็นผู้รักษาอำนาจ รักษาเกียรติยศ
รักษาอิสรภาพของชาติไทย วันนั้นจะเป็นวันตายของข้าพเจ้า

บทที่ ๕

รักชาติศาสนา

(แสดงครั้งแรกเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔)

ในบทก่อนนี้ได้แสดงด้วยความเคารพนับถือและจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นข้อสาขานข้อ ๑ ของเสือป่านั้นแล้ว บัดนี้จะได้อธิบายความในข้อสาขานข้อที่ ๒ ต่อไป

ในข้อ ๒ นี้สาขานว่าจะป้องกันรักษาความเป็นไทยแห่งชาติ และป้องกันพระบวรพุทธศาสนา ดูเผิน ๆ เห็นเป็น ๒ แผนกอยู่ แต่ที่จริงนั้นต้องนับว่าต่อเนื่องกัน อาศัยกันและกันอยู่ จึงควรที่จะรวมกันอยู่เป็นข้อเดียวกันได้ แต่โดยเหตุที่แลดูเป็น ๒ แผนกอยู่ จึงขออธิบายทีละแผนกเป็นลำดับไป

คำว่า "ชาติ" นี้ตามศัพท์เดิมแปลว่าตระกูลหรือประเภทแห่งบุคคล เช่น ชาติพราหมณ์คือตระกูลบุคคลที่เป็นนักบุญติดต่อเนื่องกันหลาย ๆ ชั่วคน ชาติกษัตริย์ คือตระกูลบุคคลที่เป็นนักรบตามกัน ดังนี้เป็นต้น "ชาติ" ก็แปลตรง ๆ ว่ากำเนิดเท่านั้น ชาติพราหมณ์ก็คือเกิดมาเป็นพราหมณ์ ชาติกษัตริย์ก็คือเกิดมาเป็นกษัตริย์ ต่อมาภายหลังไทยเราจึงมาใช้เรียก

คณะชนที่อยู่ร่วมกันว่า "ชาติ" ซึ่งอันที่จริงก็ไม่ผิด เพราะคน "ชาติไทย" ก็คือเกิดเป็นไทย เกิดในหมู่ชนที่เรียกนามตนว่า "ไทย"

ส่วนเหตุที่เราทั้งหลายควรจะรักชาติของเราอย่างไร ควรรู้สึกเป็นหน้าที่ต่อสู้ศัตรูเพื่อป้องกันรักษาชาติเราอย่างไร ควรกระทำหน้าที่ต่อชาติอย่างไร ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้วในบทก่อน ๆ จึงไม่จำเป็นต้องมาอธิบายซ้ำในบทนี้อีก

ภัยอันตรายที่จะเป็นเครื่องทำลายชาติอาจจะเกิดขึ้นและมีมาได้ ทั้งแต่ภายนอกทั้งที่ภายใน อันตรายที่จะมาแต่ภายนอกนั้น ก็คือมีข้าศึกศัตรูยกมาย่ำยีบ้านเมืองเรา การที่ข้าศึกศัตรูจะมานั้น เขาย่อมจะต้องเลือกหาเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งชาติกำลังอ่อนอยู่และมิได้เตรียมตัวไว้ให้พร้อมเพื่อต่อสู้ป้องกันตนเพราะฉะนั้นในบทที่๒ข้าพเจ้าจึงได้เตือนท่านทั้งหลายอย่าให้เผลอตัว แต่ข้อสำคัญที่สุดซึ่งจะเป็นเครื่องทอนกำลัง และทำให้เสียหลักแห่งความมั่นคงของชาติ คือความไม่สงบภายในชาตินั้นเอง จึงควรอธิบายขยายข้อนี้สักหน่อย

ความไม่สงบที่จะบังเกิดขึ้นภายในเมืองใด คงจะเป็นไปเพราะเหตุที่ราษฎรถูกกดขี่และไม่ได้รับความยุติธรรม ประการหนึ่ง เพราะชาวต่างประเทศที่มาอาศัยอยู่ก่อเหตุขึ้นโดยหวัง

ประโยชน์ของพวกเขาประการหนึ่ง เพราะบุคคลหมู่หนึ่งหรือคณะหนึ่งก่อเหตุขึ้น โดยหวังประโยชน์ในส่วนตัวประการหนึ่ง ความหยุกหยิกยุ่งเหยิงภายในนั้นจะยังเกิดขึ้นด้วยเหตุใดๆ ก็ดี แต่ผลคงจะมีคล้าย ๆ กันทั้งนั้น คือถ้ามีเหตุหยุกหยิกขึ้นในบ้านเมือง จนถึงแก่จะเรียกได้ว่ามีการจลาจลแล้ว ถ้ารัฐบาลของประเทศปราบปรามพวกกระทำการจลาจลไม่ได้ หรือปราบปรามได้แต่ในเวลานาน ก็นับว่าบ้านเมืองระส่ำระสาย และเมื่อบ้านเมืองระส่ำระสายก็เป็นโอกาสให้ข้าศึกศัตรูยกมาย่ำยี เพราะฉะนั้นผู้ที่ก่อการจลาจล หรือการหยุกหยิกขึ้นในบ้านเมืองจึงควรนับว่าเป็นศัตรูของชาติ และถ้าจะว่ากล่าวห้ามปรามไม่ฟังแล้วก็ต้องปราบด้วยกำลัง ต้องช่วยกำราบให้ยอมแพ้ไปให้ได้โดยเร็วที่สุด . ถ้าจะอุปมาก็เหมือนหนึ่งคนโดยสารเรือไปด้วยกันมาก ๆ ถ้าแม้เรือเป็นอันตรายรั่ว น้ำเข้าเรือ ก็ต้องลงมือช่วยกันวิดน้ำและยาเรือด้วยกันหมด ถ้ามัวจะไปเกี่ยงให้แต่กะลาสีวิดน้ำและยาเรือไปพวกเดียว เพราะกะลาสีรับจ้างมาทำงานเช่นนั้นแล้วถ้าน้ำเข้ามาก ๆ บางทีแต่ลำพังกะลาสีก็จะวิดน้ำให้หมดไม่ได้ทันการ และยิ่งมีพายุมาซ้ำอีกด้วยก็ยิ่งร้ายใหญ่ บางทีเรือจะเลยจมก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่คนโดยสารทุกคนจะต้องช่วยวิดน้ำ และกระทำการอื่น ๆ เพื่อรักษาชีวิตของตนเอง

ดังนฉันใด ในส่วนบ้านเมืองก็อุปมัยฉันนั้น คือถ้าแม้เกิดเหตุหยุกหยิกหรือจลาจลขึ้นในบ้านเมือง ถ้าแม้ระพากันนิ่งเสีย และกล่าวว่าการปราบเหล่าจลาจลเป็นหน้าที่ของทหารต่างหาก เช่นนี้แล้ว ก็เหมือนคนโดยสารที่เกียงให้แต่กะลาสีวิดน้ำนั้นเอง แล้วถ้ายิ่งมีศึกภายนอกมาติดหรือแม้แต่หนทางที่อาจจะมีศึกมาติดได้ด้วยอีกชั้นหนึ่งแล้วก็ยิ่งร้ายใหญ่ จึงเป็นหน้าที่ประชาชนทุกอว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งๆ ของชาติ จะต้องช่วยกันปราบปราม เหล่าทุรชนที่ก่อการจลาจลในบ้านเมืองให้พ่ายแพ้ไปโดยรวดเร็ว จึงจะนับว่าได้กระทำหน้าที่ลูกผู้ชาย คือรักษาความมั่นคงของชาติตนไว้ บุคคลจะเอาตัวออกหากจากชาติไม่ได้ ถ้าชาติถึงความพินาศล่มจมแล้ว บุคคลก็ต้องพินาศไปด้วยเหมือนกัน

จริงอยู่เหตุที่นำให้มีการหยุกหยิกหรือจลาจล อาจจะเป็นขึ้นเพราะบุคคลหมู่หนึ่งจำพวกหนึ่งรู้สึกว่าตนถูกกดขี่ และไม่ได้รับความยุติธรรมเต็มที่ และบางทีความจริงก็จะเป็นเช่นนั้นได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจที่จะมีบุคคลบางคนหรือบางเหล่ารู้สึกว่า ผู้ที่ถูกกดขี่หรือมิได้รับความยุติธรรมเช่นนั้น ก็เป็นที่น่าสงสารอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ควรจะลืมว่าผู้ที่ถูกกดขี่หรือมิได้รับความยุติธรรมก็มีหนทางที่จะร้องทุกข์ให้ปรากฏขึ้น การก่อเหตุทำลายความสงบแห่งชาติบ้านเมืองและการขัดขืนอำนาจผู้ปกครอง

ไม่ใช่ทางดีที่สุดที่จะหาความยุติธรรม ถ้าคนใช้ในบ้านของท่านผู้ใดผู้หนึ่งจะไม่พอใจในการที่ต้องใช้งานการมากและไม่ได้เงินเดือนมากพอแก่ความประสงค์ ก็ควรที่คนใช้ผู้นั้นจะต้องพูดจาวิงวอนต่อนายโดยดี นายก็คงจะมีความเมตตาบ้าง แต่ถ้าคนใช้นั้นจะลุกขึ้นอาละวาดขัดขืนอำนาจนาย ถึงแม้คนใช้อื่นๆ จะรู้สึกเห็นใจคนที่อาละวาดนั้นบ้าง ก็คงจะไม่ฟากันนั่งนิ่งเสีย คงจะต้องช่วยกันจับกุมผู้อาละวาดนั้นมิให้วุ่นวายมากไป ถ้าคนใช้อื่นๆ ไม่ทำเช่นนั้นนายก็คงจะปราบปรามผู้อาละวาดไม่ได้หรือได้ก็โดยยาก ฝ่ายคนใช้ที่ไม่ช่วยนายปราบผู้อาละวาดนั้นก็มิใช่ว่าจะมีเกียรติยศเกียรติคุณอันใดจะมีแต่ผู้ติเตียนเท่านั้น ในส่วนการบ้านเมืองก็เช่นกัน ผู้ที่ไม่ช่วยรัฐบาลปราบปรามผู้ก่อการจลาจลก็ไม่มีเกียรติยศเกียรติคุณอันใด ไม่ใช่แต่ไทยเรากันเองจะติเตียน ถึงคนชาติอื่นภาษาอื่นเขาก็จะชังน้ำหน้าหรือดูถูกให้เท่านั้น คนไม่ว่าชาติใดภาษาใด ผิวจะเหลืองก็ตาม ขาวก็ตาม ดำก็ตาม ถึงแม้ว่าจะรักความยุติธรรมและชังความกดขี่สักเพียงใดก็คงไม่มีใครนิยมนับถือผู้เข้ากับศัตรูแห่งชาติตนเอง คงไม่นิยมนับถือผู้ที่นั่งดูดายเมื่ออันตรายบังเกิดขึ้นภายในเมืองตน

ส่วนพระศาสนานั้น เหตุไรเล่าเสือช้างจึงควรป้องกันไว้ให้

ถาวรสืบไป ในอนุศาสน์ซึ่งสมเด็จกรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานแก่กองเสือป่าเมื่อแรกตั้งขึ้นนั้น ได้ทรงอธิบายข้อความไว้แล้ว ว่า "ชาติที่บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมย่อมจำเริญ ที่ไร้คุณธรรมย่อมตกต่ำเลวทราม ย่อมถึงความพินาศเป็นที่สุดฯ" ดังนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเป็นความจริงตามพระดำรัสทุกประการ และไม่ใช่จะพึงมาเห็นตามในภายหลังนี้ได้แลเห็นและได้สังเกตมานานแล้ว จึงขออธิบายตามความเห็นของข้าพเจ้าเองต่อไปว่า คุณธรรมที่มีประจำอยู่กับชาติก็ดี กับบุคคลก็ดี นับว่าเป็นสิริยิ่งกว่าเครื่องประดับใด ๆ ทุกอย่าง ใช่แต่เท่านั้น มิหนำซ้ำเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมีด้วย ถ้าแม้คนต่างคนต่างไม่มีคุณธรรม ต่างคนต่างละจริยาอันนับถือว่าเป็นธรรมเสียให้สิ้นแล้ว จะเป็นอย่างไรบ้าง ใจใครคิดอยากจะทำสิ่งไรก็จะทำไปโดยไม่ต้องคิดถึงเพื่อนบ้าน ไม่ต้องรอคิดก่อนเลยว่าถ้าประพฤติเช่นนี้เช่นนั้นแล้ว เพื่อนบ้านจะได้ความเดือดร้อนรำคาญอย่างใดบ้างหรือไม่ จะทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของผู้อื่นบ้างหรือไม่ คนที่ความคิดไม่ลงคลองกันก็คงจะต้องเกิดทะเลาะวิวาทกัน ไม่หยุด คงจะอยู่ด้วยกันไม่สุขได้ คงจะตั้งรวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นคณะไม่ได้ ต้องแยกย้ายกันไปอยู่คนละต่างหาก ตกลงคณะแตก ชาติศูนย์ ตั้งอยู่ต่อไปไม่ได้ ถึงแม้จะไม่มีศัตรู

ภายนอกมาช่วยผลาญอีกชั้นหนึ่ง ก็คงจะต้องแตกต้องกระจาย
อยู่เองแล้ว ถ้าจะอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เป็นคณะโดยปรองดอง
เรียบร้อย ก็ต้องกระทำความเข้าใจกันในระหว่างชนหมู่เดียว
กันว่า จักต้องงดเว้นการประพฤติสิ่งซึ่งจะทำให้เป็นที่ขัดเคือง
ใจกัน หรือซึ่งจะทำความเดือดร้อนให้บังเกิดแก่เพื่อนบ้าน จัก
ต้องไม่ประทุษร้ายต่อกันและกัน การที่ตกลงพร้อมกันประพฤติ
เช่นนี้ คือพร้อมกันรักษาคุณธรรมให้มั่นคงไว้ โดยเหตุฉะนี้
จึงควรกล่าวได้ว่าคุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ชาติและบุคคลจะต้อง
มี และจำต้องรักษาไว้ให้บริบูรณ์ประดุจทรัพย์อันประเสริฐ

เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมแล้วก็ย่อมจะต้องนำเนื่องไปถึงศาสนา
เพราะศาสนาย่อมเป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรม เป็นเหมือนหนึ่งตู้ที่
เก็บรวบรวมคุณธรรมไว้ ยรรดาศาสนาถึงแม้จะต่างลัทธิกัน
ก็ดี คงมีความมุ่งหมายตรงกัน คือสอนให้บุคคลประพฤติ
ธรรมจริยานั้นเอง เพราะฉะนั้นในส่วนตัวข้าพเจ้า ถึงแม้ข้าพเจ้า
เป็นอุบาสกมีความเลื่อมใสใฝ่ในพุทธศาสนาก็ดี แต่ถ้า
ผู้ใดนับถือลัทธิอื่นจริง ๆ ข้าพเจ้าก็ยอมรับว่าเขาเป็นคนดีได้
เหมือนกัน เพราะความมุ่งหมายของเขาก็มีคล้าย ๆ ข้าพเจ้าคอย
ตั้งใจจะเป็นคนดีที่สุดที่จะเป็นไปได้ ผิดกันแต่หนทางที่ดำเนิน
ไปเพื่อแสวงหาผลอันพึงประสงค์เท่านั้น แต่ในสมัยนี้มีผู้ที่มัก

แสดงตนเป็นคนไม่มีศาสนามากขึ้น ทั้งในหมู่ชาวยุโรปและในหมู่คนไทยชั้นใหม่บางคนบางจำพวก การที่เลิกถือศาสนาเสียเช่นนี้ จะเป็นเพราะเหตุใดบ้าง ข้าพเจ้าจะขอลองอธิบายตามความเห็นของข้าพเจ้าเอง

เหตุอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นตรงตามพระดำริของสมเด็จกรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งได้ทรงแสดงไว้ในอนุศาสนีที่ประทานแก่กองเสือป่า มีข้อความว่า “คนผู้ไม่สนใจในทางศาสนาจะพึงเห็นไปว่าศาสนานั้นเป็นคำสอนที่บัญญัติขึ้นในยุคคนยังเขลาสำหรับล่อหรือข่คนให้กระทำตามประสงค์ มาภายหลังย่อมเป็นสิ่งกีดขวางแห่งความเป็นไปสะดวกของคนทั้งหลาย” ความเห็นเช่นนี้ได้บังเกิดขึ้น และมีอยู่ในหมู่คนขาวบางจำพวกซึ่งทะนงตนว่ามีความรู้มีสติปัญญาดีกว่าคนชั้นเก่า แท้จริงคนเหล่านี้นับว่าเป็นผู้ไม่รู้จักเลือกถือสาระแห่งศาสนา เพราะฉะนั้นเมื่อรู้สึกว่าบัญญัติและกิจวัตรที่กำหนดไว้ในศาสนาจะกระทำไปให้ตลอดไม่ได้ เพราะขัดต่อภูมิและกาลเทศะ ก็เลยรวบรัดกล่าวเสียทีเดียวว่าศาสนาใช้ไม่ได้ทั้งหมด เลยตัดทิ้งเสียหมดทั้งข้อที่ควรจะยังใช้ได้และข้อที่ขัดขวางดังนี้ ฝ่ายคนไทยบางคนที่ได้ไปศึกษาในประเทศยุโรป มีความประสงค์จะให้มีผู้นิยมว่าตนมีสติปัญญาความรู้ และความไตร่ตรองดีเท่าคนขาว ก็พลอย

หลงเห็นชอบตามคนขาวจำพวกที่กล่าวมาแล้วนั้นไปด้วย อันที่จริงข้าพเจ้าเห็นว่าผู้ที่เลิกถือศาสนาเสียเช่นนั้น จะเป็นคนชาติใดภาษาใดก็ตามเป็นผู้ที่คิดผิดเข้าใจผิดโดยแท้ ต่างว่าคนไทยจะไปประเทศยุโรป มีเครื่องแต่งกายไปแต่อย่างที่ไทยเราใช้กันอยู่ คือมีผ้านุ่งกับเสื้อ ครั้นไปถึงยุโรปแล้วเกิดรู้สึกขึ้นว่าผ้านุ่งนั้นไม่เป็นเครื่องปกปิดที่เหมาะแก่ประเทศและอากาศจะเลยทิ้งผ้านุ่งเสียแล้วจะเปลือยกายอยู่ฉะนั้นหรือ ก็คงจะไม่ทำเช่นนั้นเลย ข้อนี้อุปมาฉันใด ในการทิ้งศาสนาก็อุปมัยฉันนั้น

เหตุอย่างที่สอง ข้าพเจ้าจะขอเดาแต่ในเฉพาะส่วนคนไทยชั้นใหม่ที่ไม่มีศาสนา นอกจากเห็นตามคนขาวไปดังกล่าวมาแล้วน่าจะเป็นเพราะเหตุอีกอย่างหนึ่งคือคนไทยโดยมากที่ออกไปศึกษาศิลปวิทยาในนานาประเทศมักไปแต่ยังเยาว์วัยใยังไม่สู้มั่นในพระพุทธศาสนาและยังไม่สู้ได้ฝักใฝ่ศึกษาในทางศาสนานัก เพราะฉะนั้นเมื่อไปอยู่คลุกคลีในหมู่คนขาว ก็ย่อมต้องได้ยินได้ทราบวิชาและศาสนาของเขาบ้าง ไม่มากก็น้อย แต่โดยมากคนไทยยังไม่ลืมว่าบิดามารดาปู่ย่าตายายเคยถือพระพุทธศาสนามาแล้วหลายชั่วคน ครั้นว่าตนจะเหหันไปศึกษาธรรมวิชาตามลัทธิคริสตังโดยเปิดเผยก็คงจะนึกในใจว่ากระไรๆ

อยู่ ครั้นจะยินยันถือพระพุทธศาสนาอยู่ ความรู้ของตนก็ไม่พอรู้ บ้างก็แต่เล็กๆน้อยๆพอเอ่ยขนถูกเขาขัดคอหรือซักเข้านิดหน่อย ก็จน ตอบโต้เขาไม่ได้ เถียงเขาไม่ขึ้น ซึ่งถ้าจะคิดไปก็เป็นธรรมดา เพราะเด็กที่ไหนจะสู้ผู้ใหญ่ได้ เด็กนักเรียนไหนเลยจะไปสู้นักบวชได้ เพราะฉะนั้นในใจก็เลยเอียงไปข้างจะยอมแพ้ แต่ครั้นว่าจะเป็นคริสตังก็ยังเกรงคนไทยจะขนาย ครั้นว่าจะยันว่าตนถือพุทธศาสนาก็กลัวเถียงเขาแพ้จะเสียรัศมี จึงตกลงตัดสินเป็นกลาง คือแสดงตนเสียว่าเป็นผู้ไม่ถือศาสนาอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ก็เป็นอันไม่ต้องเถียงกับใคร ไม่ต้องแพ้ไม่ต้องชนะทั้งสองอย่างเป็นเครื่องปิดบังความขายหน้าของตนได้ดีกว่าอย่างอื่นพอใครพูดถึงเรื่องศาสนาขึ้นมาก็นั่งทำท่าขรึมอมความโง่ของตนไว้ แล้วก็ทำท่าหลอกเขาว่าตนเป็นผู้ที่ตรองมาก จึงแลเห็นความไม่จริงของศาสนา

เหตุอย่างที่สอง คือผู้ที่อยากจะหาความสุขและความสะดวกส่วนตัว ยกเอาการไม่มีศาสนาใช้เป็นเครื่องกำบังแฝงประพฤติตามอำเภอใจของตน คนไม่มีศาสนาคงจะต้องคิดต้องเห็นแปลกกว่าคนอื่น เพราะฉะนั้นจะพูดอะไรทำอะไรก็ได้ แม้ใครจะว่ากล่าวติเตียนอย่างไรก็คอยแก้ไว้เสมอว่า ตนไม่มีศาสนา ไม่ได้ประพฤติตามธรรมจริยาแห่งลัทธิใดๆที่มีปรากฏ

อยู่แล้ว จึงไม่จำจะต้องประพฤติเหมือนมนุษย์ที่ศาสนาผูกมัดแน่นอยู่

ฝ่ายคนไทยที่มิได้ไปศึกษาในนานาประเทศ ก็ย่อมมีความทะเยอทะยานอยากจะประพฤติตามธรรมเนียมคนขาวอยู่แล้วและถ้ายิ่งธรรมเนียมใดเป็นธรรมเนียมที่จะให้ความสะดวกแก่ตน ก็ยิ่งประพฤติตามเร็ว ธรรมเนียมไม่มีศาสนาเป็นธรรมเนียมที่ถูกอารมณ์ เพราะเป็นสิ่งที่จะอ้างมาใช้เพื่อประพฤติตามใจตนเองได้สะดวก เพราะฉะนั้นพอเห็นคนพวกนักเรียนไทยที่กลับจากต่างประเทศ ต่างคนต่างไม่มีศาสนากลับเข้ามา จึงตามใจเห็นตามและแสดงตามว่าตนไม่มีศาสนา แล้วก็ปล่อยใจให้พังซ่านไปได้ตามสบาย เพราะฉะนั้นพวกไม่มีศาสนาจึงไม่มีเวลาที่จะน้อยลง มีแต่จะมากขึ้นทุกวัน ยิ่งคนที่รุ่นๆ ก็ยิ่งนิยมการไม่มีศาสนามาก เพราะเป็นผู้อยู่ในเขตอายที่กำลังพังซ่านต่างๆ สิ่งไรที่เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งหัวใจไว้มิให้พังซ่านล้วนเป็นสิ่งซึ่งอดอัดอยู่แล้ว ศาสนาเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งอย่างหนึ่ง การขอกเลิกศาสนาจึงเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของคนรุ่นๆ อยู่บ้าง เรื่องศาสนาจะบังคับให้ผู้ใดถือนั้นโดยยาก และข้าพเจ้าไม่แลเห็นประโยชน์อันใดในการที่จะบังคับ ความเห็นของคน

เราจะมีแตกต่างกันในเรื่องใดได้มากยิ่งไปกว่าเรื่องศาสนาไม่มี เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ฟัง (หรืออ่าน)ถ้อยคำของข้าพเจ้าถึงแม้ว่าท่านจะไม่เห็นตรงกับ ข้าพเจ้า ทุก ประการก็คงจะไม่รังเกียจในการที่ข้าพเจ้าจะแสดงความเห็น คือข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า ถึงใครๆ จะถือศาสนาตามลัทธิใดๆ ก็ตามถ้าเชื่อจริงถือจริงอยู่แล้ว ข้าพเจ้ายอมรับได้ว่ามุ่งหมายคล้ายกับข้าพเจ้า คือมุ่งดำเนินไปในทางที่ชอบ แต่เดินคนละแพรกเท่านั้น หรือจะเปรียบไปอีกทางหนึ่งก็จะว่าได้ว่า เหมือนผู้ที่แต่งตัวนุ่งกางเกงคนหนึ่ง นุ่งผ้าคนหนึ่ง ถึงแม้วิธีแต่งกายจะผิดกันก็จริง แต่ความมุ่งหมายคงมีอย่างเดียวกัน คือประสงค์ปกปิดกายนั้นเอง ถ้าแม้ผู้ใดเปลื้องกายเข้ามาแล้วอ้างว่าตนก็มีความมุ่งหมายตรงกันกับเขาที่นุ่งผ้าและนุ่งกางเกงนั้น จะรับรองว่าผู้เปลื้องกายกล่าวถูกแล้วหรือ ย่อมจะรับรองไม่ได้เลย ข้าพเจ้าและผู้อื่นๆ ที่ถือพระพุทธศาสนา เปรียบเหมือนคนนุ่งผ้าผู้ที่ถือลัทธิคริสตังเหมือนคนนุ่งกางเกง แต่ผู้ไม่มีศาสนาข้าพเจ้าเห็นไม่ผิดอะไรกับคนที่เปลื้องกาย จะให้ข้าพเจ้ายอมนับถือว่าเป็นคนมีหลักฐานเสมอผู้ที่มีเครื่องปกปิดกายอย่างไรได้ ถ้าอย่างฐานกรุณาก็ได้แต่จะสงสารเท่ากับสงสารคนพิการ

ผู้ไม่มีศาสนานั้นมีอวิชาหนาแน่นเป็นประหนึ่งผ้าบังดวงตาคนตาบอด แต่ถ้าเป็นไปเสียอย่างคนตาบอดจริง ๆ ก็น่าจะสงสารกว่า นี่เป็นคนตาบอดสอดตาเห็น จึงทำให้ลดความสงสารน้อยลง เพิ่มความถูกมากขึ้น

อันที่จริงผู้ไม่มีศาสนานับว่าเป็นผู้บกพร่องสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือขาดความอดทน เห็นแก่ความสุขและความสะดวกของตนในขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น เมื่อสิ่งไรจะเป็นเครื่องขัดขวางในทางความสุขและความสะดวกแล้ว ก็ไม่มีความกล้าหาญและความอดทนพอที่จะบากบั่นทำการอันยากนั้นไปได้ หรือถ้าจะว่าไปอีกทางหนึ่งคือใจไม่เป็น "เสือข้า" นั้นเอง "เสือข้า" ต้องไม่เลือกประพฤติแต่สิ่งซึ่งง่ายและสะดวก ถึงจะยากหรือไม่สะดวกแก่ตนก็ดี ถ้าแม้เป็นหน้าที่จะต้องกระทำแล้ว "เสือข้า" ก็ไม่รั้งรอเลยต้องบากบั่นไปจนสำเร็จจงได้ สมเด็จกรมพระยาวชิรญาณได้ทรงแสดงไว้ในอนุศาสน์ว่า "หัวใจแห่งศาสนานั้น ก็คือความใคร่จะประพฤติในทางที่ชอบ ซึ่งตนเห็นว่าเป็นถูก แม้หากประพฤติดังนั้นจะไม่เกิดผลงามภายนอก หรือซ้ำกลับจะได้ทุกข์ร้อน ก็กล้าทนประพฤติได้ และความไม่พอใจจะประพฤติในทางที่ผิด ผันความรู้สึกของตน แม้หากไม่

กระทำดังนั้น ภัยอันตรายจะมีแก่ตนก็กล้าทนได้ ๆ น้ำใจเช่นนี้ยังบุคคลให้สมัครประพฤติความดียังยืนเสมอไป ๆ" ดังนี้ ส่วนข้าพเจ้าอยากจะขอกล่าวแถมอีกนิดหนึ่งคือขอกล่าวว่า ใจเช่นนี้เรียกว่าใจ "เสือป่า" ผู้ใดไม่กล้าพอ ไม่อดทนพอที่จะแสดงตนเป็นผู้ถือมั่นในศาสนาแล้ว ก็ไม่กล้าพอไม่อดทนพอที่จะเป็น "เสือป่า" หรือนักรบเหมือนกัน

ศาสนาย่อมเป็นเครื่องทำให้คนมีความกล้าหาญเพราะมีความมั่นอยู่ในศาสนาแล้วก็ไม่มีการกลัวภัยอันตรายใดๆ เพราะเหตุฉะนี้ในอดีตกาลเมื่อจะกระทำศึกสงคราม ท่านจึงได้กล่าวชักจูงใจผู้ที่จะไปรบให้ตั้งใจต่อสู้ศัตรู เพื่อป้องกันพระบวรพุทธศาสนา ถ้าจะพลิกดูในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาก็คงจะพบหลายแห่งที่กล่าวไว้เช่นนี้ การมีศาสนาทำให้ใจมั่นคงไม่เป็นคนขลาด นักรบของไทยเราจึงพอใจผูกพระเครื่องรางต่าง ๆ อันได้ลงเลขยันต์หัวข้อพระธรรมได้กับตัว การที่ผูกพระและเครื่องรางเช่นนี้ก็เพื่อมิให้ลืมว่า ตนเป็นผู้มีศาสนาและถ้ารู้สึกว่าอานุภาพพระรัตนตรัย คุ้มครองรักษาอยู่แล้วคงจะรอดพ้นภยันตรายไปได้ การที่ศาสนาเป็นเครื่องทำให้คนมีความกล้าหาญเช่นนี้ย่อมมีพยานแลเห็นปรากฏอยู่ไม่เฉพาะแต่ในเมื่อเราถึงในประเทศอื่น ๆ ก็เหมือนกัน นักรบชาวยุโรป

ไม่ว่าชาติใด คงเป็นผู้มีความเลื่อมใสมั่นอยู่ในศาสนาของตน แทบทั้งนั้น ทหารที่ไปในการศึกสงครามในประเทศยุโรปย่อมมีรูปไม้กางเขนติดตัวไปแทบทุกคนและถ้าแม้ผู้ใดมีชื่อเสียงปรากฏอยู่ในตำนานแห่งชาติว่าได้กู้บ้านกู้เมืองในเวลาที่อับจน คงจะเป็นผู้ที่มีใจเลื่อมใสมั่นอยู่ในศาสนาของตนทั้งนั้น ในบัดนี้ทหารที่กล้าหาญที่สุด กลัวความตายน้อยที่สุดคือทหารเตอรกี ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวเตอรกีทุกคนมีความเลื่อมใส ในศาสนาอิสลามอย่างมั่นคงเคร่งครัดนัก

คนบางคนอวดรู้พอใจกล่าวว่า ในพระพุทธศาสนาก็มีสิกขาบทปรากฏชัดอยู่ว่า ห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ เหตุฉะนั้นพระพุทธศาสนาก็ต้องเป็นเครื่องกีดขวางแก่การเป็นนักรบอยู่เอง ผู้ที่กล่าวเช่นนี้เป็นผู้ไม่รู้จริง สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลายมิได้ทรงติเตียนหรือตัดรอนนักรบเลย ถ้าแม้ว่าได้ทรงมุ่งหมายจะตัดรอนการรบแล้ว เมื่อพระเจ้าพิมพิสารไปกราบทูลขอให้ยกเว้นราชภัฏบุรุษ คือนักรบ จากการบรรพชาอุปสมบท เหตุไฉนพระองค์จึงได้ทรงยอมอนุญาตตามเล่า ผู้จะเข้าไปอุปสมบทในพระพุทธศาสนาจนทุกวันนี้ พระกรรมวาจาจารย์ก็ยังต้องถามก่อหน้าพระสงฆ์ว่าเป็นราชภัฏหรือเปล่า ข้อนี้ย่อมเป็นพยานอยู่ว่า สมเด็จพระบรมโลกนาถทรงทราบโดยถ่องแท้

ว่า นักรบจำเป็นจะต้องมีไว้เพื่อเป็นผู้ป้องกันรักษาชาติและบ้านเมือง ย่อมทรงทราบอยู่แล้วว่าพระศาสนาจะถาวรรุ่งเรืองอยู่ได้ก็แต่โดยอาศัยความมั่นคงแห่งบ้านเมือง ถ้าแม้อาณาจักรทรุดโทรมไปหรือถึงแก่ความพินาศล่มไปแล้ว พุทธจักรก็ตั้งอยู่ต่อไปมิได้

บทที่ ๖

เห็นแก่คณะ พังบังคับบัญชา และรักษาสัตย์

(แสดงครั้งแรกเมื่อวันอังคารที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔)

ข้อสาขานข้อที่สาม ของผู้เข้าประจำกองเสือป่า มีใจความว่าจะตั้งรักษาความมั่นคงของกอง และจะไม่นำความพินาศฉิบหายมาสู่คณะ กับจะพังคำบังคับบัญชาผู้เป็นนายเหนือตนในกองนั้นเมื่อเวลากระทำหน้าที่อย่างเสือป่า ดังนี้จะอธิบายขยายความเป็นลำดับไป

หมู่ใดคณะใดก็ดี ตำเดิมแต่ครอบครัวและตระกูลของบุคคล สมาคมแห่งชนหมู่หนึ่งพวกหนึ่ง บริษัททำการค้าขาย กองรบคณะ จนถึงชาติเป็นที่สุด ที่จะตั้งรวมกันอยู่ได้ก็แต่เมื่อบุคคลในหมู่คณะนั้นปรองดองกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่คิดประทุษร้ายต่อกันและกัน คณะใดที่บุคคลแตกกัน ไม่ปรองดองกัน คณะนั้นย่อมถึงแก่ความพินาศล่มจมเร็วพลันเพราะตามที่ได้อธิบายมาแล้ว คนก็ดี สัตว์เดียรัจฉานก็ดี ถ้าอยู่โดยลำพังแล้วจะมีกำลังน้อยไม่พอที่จะรักษาตัวรอดไปได้ อย่าว่าแต่สัตว์ที่มีวิญญาณเลยถึงวัตถุที่ไม่มีวิญญาณก็เช่นกัน

ถ้าสิ่งไรตั้งอยู่โดยลำพัง จะหักโค่นหรือแตกสลายไปได้ง่าย กว่าสิ่งที่ตั้งอยู่รวมกันมาก เพราะได้อาศัยแรงซึ่งกันและกันอยู่ การรักษาสามัคคีจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเรื่องที่จะให้คณะตั้งยั่งยืนอยู่ได้

เหตุที่จะทำให้ความสามัคคีแตกร้าว มักเป็นด้วยบุคคลคิดถึงประโยชน์ของตนยิ่งกว่าประโยชน์ของพวกพ้อง นั่นแหละเป็นที่ตั้ง สิ่งไรที่เป็นประโยชน์แก่ตนก็เลือกกระทำไปแต่สิ่งนั้น ไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนว่า ถ้าประพฤติเช่นนี้หรือเช่นนั้น จะเป็นที่เสื่อมเสียประโยชน์แห่งคณะอย่างไรบ้าง มัวแต่นึกถึงตน เพ่งอยู่แต่การงานและตำแหน่งหน้าที่ของตน ก็ชักให้เห็นไปว่าตนมีหน้าที่อันหนักเกินกำลังของตน หานึกต่อไปไม่ว่าตนเป็นแต่เพียงกะผีกหนึ่งของคณะ งานการที่ตนเป็นหน้าที่ต้องทำก็เป็นแต่ส่วนหนึ่งแห่งการงานซึ่งมีอยู่สำหรับคณะ ถ้าการงานแผนกใดงดไปเสียแม้แต่แผนกเดียว ก็อาจจะชักให้การงานแผนกอื่น ๆ พลอยเสียไปด้วย ถ้าจะเปรียบด้วยร่างกายของคน คณะก็คือร่างกาย บุคคลในคณะเป็นอวัยวะส่วนหนึ่ง ๆ ของร่างกาย ถ้าอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง จะงดไม่กระทำการตามหน้าที่ อวัยวะส่วนอื่น ๆ อาจจะพลอยชำรุดทรุดโทรมไปด้วยทั้วกัน และอวัยวะส่วนที่งดเสียไม่ทำงานนั้น ใช่ว่าจะได้

รับผลดีอันใดก็หามิได้เลย คงต้องพลอยทรุดโทรมไปพร้อม
กับอวัยวะส่วนอื่น ๆ เหมือนกัน ต่างว่ามือจะเห็นว่าต้องทำงาน
อยู่มากหลายอย่างแล้ว จะงดไม่หยิบอาหารบ้อนปากเสียอย่าง
หนึ่งดังนี้ จะเป็นอย่างไรบ้างเมื่ออาหารไม่ตกลงไปถึงกะเพาะ
ถึงกะเพาะจะได้เตรียมย่อยอาหารอยู่แล้ว ก็ไม่มีอาหารจะย่อย
เมื่อกะเพาะไม่ได้ย่อยอาหารส่งไปเป็นเครื่องบำรุงโลหิต ฝ่าย
โลหิตก็จะอ่อน ไม่สามารถจะทำหน้าที่เลี้ยงเนื้อหนังและเส้น
เอ็นตามอวัยวะต่าง ๆ ได้ เนื้อหนังเส้นเอ็นก็แต่จะอ่อนลง
เพลียลงทุกที มีแต่จะเหี่ยวไปแห้งไปทรุดไปโทรมไปทั่วทั้งกาย
ทั้งมือที่หยุดไม่หยิบอาหารบ้อนนั้นเอง ก็จะต้องทรุดไปโทรมไป
พร้อมกับอวัยวะอื่น ๆ ดังนี้ อุปมาฉันใด ในส่วนคณะก็อุปมัย
ฉันนั้น เพราะฉะนั้นควรเห็นได้แล้วว่าผู้ที่คิดถึงตนฝ่ายเดียว
ไม่คิดถึงคณะ เชื่อว่าเป็นผู้มีความคิดสั้นไม่แลดูประโยชน์แห่ง
ตนให้ไกลพอ ก็เหมือนหนึ่งว่าทำลายตนเอง ผู้ใดละทิ้ง
หน้าที่อันควรกระทำเพื่อประโยชน์แห่งคณะ ชื่อว่าเป็นผู้ประทุษ
ร้ายต่อคณะ เป็นผู้เบียดบังให้ความแตกความฉิบหายมาสู่คณะ
และเมื่อคณะใดถึงแก่ความพินาศฉิบหายไปแล้ว บุคคลทุกคน
ที่เป็นส่วนแห่งคณะก็จะต้องถึงแก่ความพินาศฉิบหายด้วย เพราะ

ฉะนั้นการรักษาความมั่นคงของคณะจึงควรนับว่าเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกับการรักษาความมั่นคงของตนเอง
ความเห็นแก่ตัวและคิดถึงตัวเป็นทางนั้น เป็นเครื่อง
เพาะความริษยาในระหว่างบุคคลในคณะเดียวกัน และความ
ริษยาย่อมเป็นศัตรูแก่ความปรองดอง ละความไว้เนื้อเชื่อใจกัน
และเป็นเครื่องนำความพินาศฉิบหายมาสู่คณะได้เร็วกว่าสิ่งอื่น
ถ้าจะกล่าวให้กว้างออกไปจนถึงชาติก็เป็นเช่นเดียวกัน ขอให้
ท่านทั้งหลายพิจารณาดูพระราชพงศาวดารกรุงเทพทวาราวดี ตั้ง
แต่แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ตลอดลงมาจนสิ้นแผ่นดินขุนหลวง
สุริยาสน์อมรินทร์เป็นที่สุด คงจะแลเห็นได้ว่า พระราชพงศาวดาร
ตอนนี้มีสิ่งที่เป็นเกียรติยศแก่ชาติไทยเรานั้นเพียงไร จะมีตอนที่
อ่านพอรู้สึกซ่านในใจอยู่บ้างก็แต่ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
มหาราชนั้นแหละเป็นอาทิ แต่ถ้าจะตรวจดูตั้งแต่เมื่อสิ้นแผ่นดิน
สมเด็จพระนารายณ์แล้ว พระเพทราชาขึ้นครองราชสมบัติ
ตั้งพระราชวงศ์บ้านพลูหลวงขึ้นใหม่แล้ว ตลอดลงมาจนถึง
แผ่นดินขุนหลวงสุริยาสน์อมรินทร์เป็นที่สุด จะหาสิ่งใดที่เป็น
เครื่องทำให้ใจซ่าน และรู้สึกว่าเป็นเกียรติยศแก่ชาวไทยนั้นน่า
จะยากนัก จะอ่านพบแต่เรื่องจับกบฏ เรื่องสงสัยคิดใจกัน
ฆ่ากันประหารกัน แทบจะไม่เว้นเลยสักหน้าเดียว อ่านแล้ว

ก็เป็นที่น่าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใดเล่า ก็เพราะเหตุว่าพระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้นรู้สึกอยู่ว่ามิได้ได้ราช-สมบัติโดยทางสืบสันตติวงศ์โดยตรง ได้โดยแย่งชิงด้วยกำลัง เพราะฉะนั้นจึงต้องคอยมุ่งสังเกตอยู่ว่าใครจะมีกำลังหรือมีคนนิยมมากขึ้น ก็ต้องริบหาเหตุกำจัดเสีย ต้องฆ่าเสียก่อนที่จะมีกำลังมากขึ้น การที่พระเจ้าแผ่นดินและผู้มีอำนาจจะปราบปรามผู้เป็นกบฏกระด้างกระเดื่องต่อพระองค์นั้น ถ้าแม้ว่าทำแต่ที่ทำเป็น เพื่อรักษาความสงบราบคาบภาย ใน ก็เป็นสิ่งที่ไม่น่าติเตียน แต่ถ้าจะทำไปเพื่อรักษาพระองค์เป็นส่วนพระองค์ ก็กลับเป็นเครื่องทำให้เสียความปรองดองในหมู่ข้าราชการและประชาชน เมื่อต่างคนต่างต้องคอยระวังตัวอยู่มิได้ขาด เช่นในสมัยซึ่งพระราชวงศ์บ้านพลูหลวงปกครองกรุงศรีอยุธยา คือ ตั้งแต่แผ่นดินพระเพทราชาลงมาจนถึงแผ่นดินขุนหลวงสุริยาสน์อมรินทร์นั้นไซร้ ผลที่จะพึงมีขึ้นก็คือคนทุกคนจำจะต้องคิดถึงตัวของตัวยิ่งกว่าผู้อื่น ต้องคิดมองหาทางเอาตัวรอดอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นความสามัคคีในหมู่ไทยเราก็มีอยู่ไม่ได้ และเมื่อพม่ายกทัพมาตีกรุง จึงไม่มีผู้ใดคิดการกับผู้ใด ต่างคนต่างคิดกันไปแต่พอจะเอาตัวรอด จนกรุงต้องเสียแก่พม่าเป็นที่น่าอัปยศยิ่งนัก และเห็นเป็นพยาน

แน่ชัดอยู่ว่าการบกพร่องในความสามัคคี อาจจะมีผลให้ชาติแตกเมื่องเสียได้

ก็ชาตินั้น คืออะไรเล่า คือคณะชนหลาย ๆ คณะรวมกันเข้าจนเป็นคณะใหญ่จึงได้นามว่าชาติ เพราะฉะนั้นคณะทุก ๆ คณะที่ร่วมชาติกันต้องมีความสามัคคีปรองดองกันในระหว่างคณะต่อคณะ ชาติจึงจะตั้งอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวมั่นคงได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคณะทุกคณะที่จะต่างรักษาความมั่นคงไว้ ถ้าคณะแตกศูนย์ไปคณะหนึ่งก็เหมือนชาติเสียส่วนหนึ่งของชาติไป ส่วนบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่ง ๆ ของคณะนั้นเล่า ถ้าแม้ไม่รักษาความสามัคคีในระหว่างกันและกัน ก็เหมือนหนึ่งเปิดช่องให้ความพินาศ ฉิบหาย มาสู่คณะของตน และเมื่อคณะของตนศูนย์ไปแล้ว ก็เหมือนเปิดช่องให้ความพินาศฉิบหายเดินเข้าไปถึงชาติได้อีกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนทุกคน ที่จะต้องรักษาความมั่นคง แห่งคณะของตนเพื่อจะได้ช่วยกัน มิให้มีสิ่งใดไปกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงแห่งชาติได้

ในบทที่ ๕ ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่า ชาติก็ดี คณะก็ดี ต้องมีคุณธรรมประจำอยู่บริบูรณ์ จึงจะมีความจำเริญรุ่งเรืองไปได้ คณะใดเป็นที่สมาคมแห่งผู้ที่รักษาคุณธรรมมั่นคง และมุ่งหมาย

ที่จะดำเนินไปในทางที่ชอบ คณะนั้นจึงจะเป็นที่รวมเย็นแก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ทั้งจะมีเกียรติคุณเป็นเครื่องชักจูงให้คนภายนอกนิยมเข้ามาสู่คณะอีกด้วย ที่คณะใดจะเป็นคณะดีหรือคณะทรามก็ด้วยความประพฤติแห่งสมาชิกของคณะนั้น ถ้าสมาชิกรักชื่อเสียงของคณะก็ต้องละเว้นการซึ่งผู้อื่นจะติเตียนได้ ต้องหมั่นประพฤติการที่เขาทั้งหลายนิยมสรรเสริญ ผู้ที่เป็นสมาชิกแห่งคณะใดประพฤติตนดี คณะก็ย่อมจะพลอยได้รับความสรรเสริญว่าเขาอยู่ในสมาคมอันดีเขาจึงประพฤติดีประพฤติงามเช่นนั้น ถ้าประพฤติชั่วคณะก็จะต้องพลอยถูกติเตียนด้วยเช่นกัน แต่เป็นนิสัยคนโดยมากมักติมากกว่าชม เช่นภิกษุประพฤติชั่ว แม้แต่รูปเดียวก็อาจพลอยให้ภิกษุที่ร่วมวัดมัวหมองไปด้วยทั้งวัด ดังนี้เป็นต้น ถึงในโรงเรียนก็ตาม กองทหารก็ตาม สมาคมใด ๆ ก็ตาม คนคนเดียวประพฤติชั่วก็อาจจะพลอยให้ผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันมัวหมองไปทั่วกันหมดได้ เหตุฉะนี้คนทุกคนจึงควรจะต้องระวังไม่ประพฤติ การใดที่จะทำให้ชื่อถึงคณะตนด้วย ผู้ที่จะนำความมัวหมองมาสู่คณะตน นับว่าเป็นประหนึ่งโรคที่บังเกิดขึ้นภายในร่างกายบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายจนถึงแก่เสียอวัยวะหรือชีวิตเป็นที่สุด คนชั่วก็อาจจะทำลายคณะของตนได้เช่นกัน ผู้ใดจะกล่าวว่าความประพฤติของตนจะให้

ผลแต่เฉพาะแก่ตัวผู้ประพฤติเองเท่านั้นไม่ได้ ความประพฤติของคนทุกคนย่อมจะมีผลแก่ผู้อื่นด้วย ย่อมจะต้องมีผลกระเทือนไปถึงบิดามารดาและผู้ร่วมตระกูล หรือผู้ที่เป็นผู้ชอบพอเป็นมิตรสหาย ถึงคณะซึ่งตนเป็นสมาชิก และถึงชาติเป็นที่สุด เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนทุกคนที่จะละเว้นความชั่ว หมั่นประพฤติความดี เพื่อประโยชน์และความสุขแห่งตนเอง แห่งบิดามารดาและผู้ร่วมตระกูล แห่งมิตรสหาย และแห่งชาติของตนเป็นที่สุด ผู้ใดตั้งใจอยู่เช่นนี้เสมอจะนับว่าเป็นผู้ที่ควรนับถือจริงอย่างยิ่งนั้นยังรั้งพลาด นักปราชญ์ยังรั้งพลั้ง แต่เมื่อพลาดหลงไปแล้วต้องตั้งจิตสำรวมระวังต่อไปโดยเต็มสติกำลัง จึงจะลบล้างการที่พลาดพลั้งนั้นได้

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า เหตุที่จะแตกสามัคคีมักมีขึ้นเพราะความริษยา ความริษยานี้มักยังเกิดขึ้นเพราะประสงค์ตำแหน่งหน้าที่ซึ่งผู้อื่นกระทำอยู่ จึงทำให้ยังเกิดความไม่พอใจในตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง การที่ไม่พอใจเช่นนี้ไม่ถูกไม่ควรเลย ถ้าคนทุก ๆ คนจะทำหน้าที่อันเดียวกันเสียทั้งหมด หน้าที่อื่น ๆ มีไม่มีผู้ใดทำหรือ เป็นต้นว่าลงเรือไปด้วยกัน ถ้าจะเป็นคนถือท้ายเรือเสียทุกคน ใครจะเป็นผู้พายให้เล่นไปเล่า มีถ้อยคำของเซ็กสเปียนกวีอังกฤษได้กล่าวไว้ในเรื่อง

ละครเรื่องหนึ่ง และคำพูดนั้นเป็นบทของตัวตลกก็จริง แต่เป็นข้อคิดใจข้าพเจ้าจำได้แม่น ถ้าจะแปลเป็นภาษาไทยก็ได้ว่า "ถ้าคนสองคนขี่ม้าตัวเดียวกัน คนหนึ่งก็ต้องขี่ข้างหลัง" ดังนี้เห็นว่าเป็นภาษิตดีอยู่ ถึงในการงานอื่นก็เช่นกัน เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ใดมีหน้าที่อย่างไรก็ควรจะเพ่งเล็ง ในการกระทำหน้าที่ของตนให้ตลอดไป ดีกว่าที่จะมุ่งหมายอยากกระทำหน้าที่ของผู้อื่น และเมื่อผู้อื่นเขาทำการอยู่ตามหน้าที่ของเขา ก็ไม่ควรจะไปขัดขวาง หนทางที่เขาจะกระทำการของเขาให้ตลอดไป ผู้ใดมุ่งประโยชน์แห่งคณะของตน ก็ต้องช่วยให้การของคณะดำเนินไปโดยสะดวกปราศจากความติดขัด ผู้ใดได้รับมอบให้กระทำหน้าที่ใดในคณะแล้ว ผู้อื่น ๆ ก็ต้องช่วยให้การของเจ้าหน้าที่นั้นเป็นไปได้อย่างดีที่สุด จึงจะเรียกว่าเป็นผู้มุ่งดีต่อคณะจริง

ในบทที่ ๔ ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้วว่า คณะและหมู่ชนจำจะต้องมีหัวหน้า เป็นผู้อำนวยการ และปกครองชนในหมู่คณะ พระเจ้าแผ่นดินเป็นหัวหน้าเป็นใหญ่ในชาติ ย่อมมีพระราชกรณียกิจใหญ่น้อยอยู่เป็นอันมาก จึงต้องทรงแบ่งอำนาจมอบประทานให้ผู้ที่ไว้วางพระราชหฤทัยไปเป็นผู้บังคับบัญชาต่อลงไปเป็นแผนก ๆ เป็นลำดับไป ผู้ที่รับมอบอำนาจไปเช่นนี้ ก็มี

หน้าที่บังคับบัญชาการให้เป็นไปอย่างดีที่สุด ฝ่ายผู้ที่เป็นลูกกอง มีหน้าที่ฟังบังคับบัญชาและประพฤติต้องตามคำสั่งของผู้เป็นนายเหนือตน คณะใดที่จะตั้งมั่นอยู่ได้ก็โดยบุคคลในคณะนั้นปฏิบัติตามบังคับบัญชา แห่งผู้เป็นหัวหน้า และเป็นนายเหนือตน อย่างเคร่งครัด พระภิกษุสงฆ์ที่ดำรงอยู่ได้ก็โดยภิกษุปฏิบัติอยู่ตามพระวินัยบัญญัติ กองทัพจะควบคุมกันไว้ได้ดีจริง ๆ ก็โดยอาศัยยุทธวินัย เพราะฉะนั้นการรักษาวินัยจึงเป็นหน้าที่สำคัญซึ่งคนทุกคนควรจะกระทำ ผู้เป็นนายกเป็นใหญ่ในคณะมีหน้าที่รักษาวินัยไว้ให้เคร่งครัด จึงจำเป็นต้องใช้อาชญาและทัณฑกรรมบ้างเพื่อเป็นเครื่องทรมานคนที่ประพฤติผิดต่อวินัย แต่ถึงผู้ใหญ่จะลงอาญาหรือทัณฑกรรมเพียงใดก็ตาม ถ้าผู้น้อยเป็นผู้ไม่ลืนไม่หลาบจำ ก็คงจะทำให้เสียวินัยอีกร่ำไป จึงจะต้องอธิบายให้แลเห็นว่า การประพฤติให้ผิดวินัยนั้น ไม่มีผลดีแก่ผู้ใดเลย ถ้าไตร่ตรองดูให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นหนทางที่จะนำความพินาศมาสู่คณะอย่างหนึ่ง การไม่ฟังผู้บังคับบัญชาผู้เป็นนายเหนือตน ตลอดถึงบิดามารดาและผู้เป็นใหญ่ในตระกูลและครูบาอาจารย์ นับว่าเป็นความผิดต่อวินัยอย่างร้ายมาก เพราะอาจจะให้ผลร้ายได้ยิ่งกว่าสิ่งอื่น การไม่ฟังบังคับบัญชาผู้ใหญ่ต้องแปลว่าดูหมิ่นผู้ใหญ่ เห็นตนดีกว่าของเขาจึงไม่ควรบังคับ

บัญชาเรา ผู้ที่ดูหมิ่นกันเสียแล้วเช่นนี้ ก็จะทำการไปด้วยกันหรืออยู่ในหมู่เดียวกันได้โดยยาก อีกประการหนึ่ง การไม่ประพฤติตามวินัยนั้นก็คือแสดงความเห็นแก่ตัวอีกท่าหนึ่งเท่านั้น ผู้ที่เห็นแก่ตัว คิดถึงประโยชน์และความสุขของตัวเองเป็นที่ตั้งเช่นนี้ มีอยู่ในคณะใดมาก คณะนั้นก็สลมเร็วโทรมเร็วจนถึงแก่ความพินาศเป็นที่สุด

ชนกแห่งเราทั้งหลาย ผู้ได้ตั้งชาติไทยเราขึ้นมีความเห็นอยู่เช่นนี้ จึงประพฤติเป็นผู้มั่นอยู่ในวินัยเสมอ และพอใจสั่งสอนบุตรหลานให้อยู่ในถ้อยคำและพังบังคับบัญชาผู้ใหญ่ ผู้ใดที่ยกย่องสรรเสริญก็กล่าวว่า เขาเป็นคนดีอยู่ในถ้อยคำและพังบังคับบัญชาผู้ใหญ่ ผู้ใดที่จะชมเป็นคนกล้าก็คือผู้ที่กระทำหน้าที่ของตนตามคำสั่งผู้เป็นนายเหนือตน แม้จนครอบครัวร่างกาย และชีวิตเป็นที่สุด ก็ยอมสละได้ ลักษณะอันนี้เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ในหมู่นักรบยิ่งนัก เพราะผู้ที่มีลักษณะเช่นนี้ตายไหนก็ตายไป สุดแท้แต่นายจะบังคับบัญชาให้ไปแห่งใดรบที่ไหนก็ไปตามคำสั่ง เช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผนมีตัวอย่างอยู่หลายแห่ง แห่งหนึ่งเมื่อพระพันวรรษาทรัยสั่งให้พลายแก้วไปตีเชียงทอง พลายแก้วพึงได้อยู่กับนางพิมใหม่ ๆ ก็มิได้อิดเอื้อนเลย ในถ้อยคำที่พูดปลอยนางพิมนั้นมีอยู่ว่า “อัน

ราชการงานทัพ สำหรับมาแต่ครั้งบิดาพี่ ถ้าเรายกขึ้นไปคงได้ดี ได้เชียงทองสำเร็จการ" ดังนี้ นับว่าสำแดงใจ "เสือป่า" ปรากฏออกมาทีเดียว ยังมีตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่งซึ่งมิใช่เป็นเรื่องของไทยเราก็จริง แต่ก็ควรเก็บมาเล่าได้ คือครั้งหนึ่งรัฐบาลของอังกฤษที่ปกครอง ในมัชฌิมประเทศได้ส่งกองทหารไปปราบพวกชาวเขาพวกหนึ่งซึ่งได้ยกพวกกันลงมาปล้นสะดมหมู่บ้านใกล้เคียง ครั้นกองทัพทหารของอังกฤษได้เข้าไปถึงที่เขาแล้วต่อสู้กับพวกชาวเขา มีชาวเขาคนหนึ่งเป็นคนแม่นยิงได้แอบยิงทหารอังกฤษตายเสียหลายคน ผู้บังคับการทหารจึงเรียกนายสิบผู้หนึ่ง เป็นคนชาวมัชฌิมประเทศ มีฝีมือแม่นยิง ให้ออกมายิงชาวเขาผู้แม่นยิงนั้น นายสิบคำนับรับคำสั่งนายแล้วก็เตรียมตัวคอยอยู่ จนเห็นชาวเขาโผล่หัวขึ้นมาจากหลังผา ทหารก็ยิง ไม่ถูกชาวเขาแต่เฉียดไป ยิงเช่นนี้นานกระสุนหมดตับ จะหยิบตับกระสุนปืนใหม่ นายทหารสังเกตเห็นทหารผู้นั้นมือสั่น จึงถามว่า "เหตุใดมือเจ้าจึงสั่นเช่นนี้" ทหารผู้นั้นตอบว่า "เพราะผู้ที่นายสั่งให้ข้าพเจ้ายิงนั้นคือบิดาของข้าพเจ้าเอง" นายทหารได้ทราบดังนั้นก็สั่งให้ทหารผู้นั้นงดการยิงต่อไป เรื่องนี้แสดงปรากฏว่า ทหารผู้นั้นถือว่าการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้เป็นนายเหนือตนสำคัญกว่าความรักใคร่ซึ่งตนมีแก่บิดาของตนเอง

เช่นนี้นับว่าเป็นลักษณะของ "เสือป่า" ได้อย่างหนึ่ง ผู้น้อยต้องปฏิบัติตามบังคับบัญชาแห่งนายเหนือตน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ถึงแม้การที่จะต้องกระทำนั้นจะให้ทุกข์แก่ตน ก็ต้องอุตส่าห์กระทำไปให้สำเร็จจนได้

ฝ่ายผู้ที่เป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่บังคับบัญชาควบคุมผู้น้อยก็ต้องมุ่งในการรักษาวินัยอย่างเคร่งครัด โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังเหมือนกัน ในส่วนนี้ไทยเราควรแลดูแบบอย่างอันดี ซึ่งสมเด็จพระบรม โลกนาถศาสดาจารย์ของเรา ท้ หลายได้ทรงปฏิบัติมาแล้วโดยสม่ำเสมอ ถ้าแม้จะอ้างอุทาหรณ์แต่เพียงเรื่องเดียวก็จะเป็นที่เพียงพออยู่แล้ว คือเมื่อครั้งทรงบัญญัติห้ามมิให้อนุปสัมบันนอนร่วมภายในชายคาเดียวกับภิกษุอุปสัมบันนั้น พระราหุลพุทธชิโนรสก็ยังบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ จนพระราหุลต้องถูกภิกษุอุปสัมบันขับไล่มิให้นอนร่วม ต้องเที่ยวอาศัยอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้ความเดือดร้อนนักหนา ส่วนในพระราชพงศาวดารก็มีตัวอย่างที่พอจะอ้างมาเป็นอุทาหรณ์ได้ตอนหนึ่ง คือ ในปีมะเส็ง เอกศกจุลศักราช ๙๓๑ ปี แผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา สมเด็จพระนเรศวรทรงทำสงครามกับพระเจ้าเชียงใหม่ ตรัสใช้ให้พระราชมนูเป็นทัพหน้า ทัพพระราชมนูกับทัพเชียงใหม่ปะทะกันแล้ว ทัพหลวงก็มิได้ยกขึ้นไปแต่ชุมอยู่ แล้วตรัส

ใช้ให้หมื่นทิพรักษาขึ้นไป สั่งพระราชมนูให้ลาดล่าลงมา ถึงทัพหลวง พระราชมนูบอกลงมาให้กราบทูลว่า ศึกได้รบติดพันกันอยู่แล้ว ถ้าถอยก็แตก มิพระราชดำรัสให้ขึ้นไปสั่งให้ถอยอีก พระราชมนูก็ไม่ยอมถอย จึงมิพระราชดำรัสสั่งให้ไปบอกว่าให้ถอยอีกเป็นครั้งที่สาม และถ้าครั้งนี้ไม่ถอยให้เอาศีรษะพระราชมนูลงมา พระราชมนูผู้นี้ก็เป็นนายทัพสำคัญและเป็นผู้ที่สมเด็จพระนเรศวรโปรดปรานมากอยู่ผู้หนึ่ง แต่กระนั้นเมื่อไม่ปฏิบัติตามพระดำรัส ยังจะให้ตัดศีรษะเสียได้ นี่ก็เพราะจะทรงรักษายุทธวินัยให้เคร่งครัด และทรงทราบแน่ชัดแล้วว่าต้องให้ทัพพระราชมนูถอยจึงจะมีชัย ครั้นเมื่อพระราชมนูถอยลงมา ก็มีชัยจริงสมกับที่ทรงคาดคะเน ข้อนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า มีบางคราวบางสมัยที่ผู้ใหญ่จำต้องใช้อาญาและทัณฑกรรมเพื่อรักษาวินัยให้เคร่งครัด ผู้น้อยไม่ควรเข้าใจผิดไปว่า ผู้บังคับบัญชาลงอาญาหรือทัณฑกรรมเพื่อสำแดงความเป็นใหญ่ให้ปรากฏเท่านั้น อีกอย่างหนึ่งเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้น้อยไม่ฟังบังคับบัญชาผู้ใหญ่ในการสำคัญ เช่นการสงคราม อาจจะมีผลร้ายได้อย่างไร

อนึ่งการที่จะชี้ลงไปให้แน่นอนทีเดียวว่า คนนั้นเป็นนายเหนือคนนี้เสมอไปย่อมจะไม่เป็นการสะดวกอยู่เอง เพราะคน

ทุก ๆ คนไม่ได้ทำหน้าที่เหมือนกันหมด เป็นต้นว่าข้าราชการผู้ใหญ่ แม้จะมีตำแหน่งหน้าที่สูงจนถึงเสนาบดีก็ตาม ถ้าแม้จะโดยสารเรือลำใดไป ก็ต้องให้นายเรือลำนั้นเขายังคับบัญชาการในเรือ ท่านข้าราชการผู้ใหญ่จะเข้าไปแย่งยังคับบัญชาการในเรือนั้น หรือจะไปอำนวยการเดินเรือนั้นไม่ได้เลย ถึงแม้ว่านายเรือจะเป็นผู้มีฐานันดรยศต่ำกว่าก็ตาม แต่เขาเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการเดินเรือ ต้องยอมให้เขาทำการตามหน้าที่ของเขาโดยเต็มที่ เมื่อขึ้นจากเรือแล้ว และนายเรือนั้นมาขนบก นายเรือก็จะต้องแสดงความเคารพนับถือขนานผู้ใหญ่ ผู้ โดยสารเรือนั้น ดังนั้นฉันใด ถึงในการอื่น ๆ ก็ฉันนั้น ผู้ที่ไปอยู่คณะใด ก็ต้องเชื่อฟังบังคับบัญชาผู้เป็นหัวหน้าที่เป็นนายเหนือตนในคณะนั้น ไม่เลือกว่าผู้ที่เป็นหัวหน้าที่เป็นนายนั้นจะเป็นบุคคลที่มีบรรดาศักดิ์สูงหรือต่ำกว่าตนในเวลาปกติ เป็นต้นว่าผู้นั้นเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าแผ่นดิน ในเวลาธรรมดาชนก็จะนบนอบนับถือเหนือบุคคลอื่น ๆ แต่เจ้านายนั้น เมื่อขณะไปศึกษาอยู่ในโรงเรียนใด ก็ต้องอยู่ในความบังคับบัญชาแห่งครูอาจารย์ในโรงเรียนนั้น เมื่อขณะไปฝนวชก็ต้องเคารพนับถือพระอุปัชฌาย์อาจารย์ เมื่อขณะรับราชการในกรมใดกระทรวงใด ก็ต้องฟังบังคับบัญชาเจ้ากรมเจ้ากระทรวง ขณะที่รับราชการอยู่ในกองทหารก็ต้องฟังบังคับ

ข้อญชานายทหารผู้บังคับบัญชากองน้อย เมื่อขณะที่มากระทำหน้าที่เป็นเสือป่าก็ต้องฟังบังคับบัญชาผู้ที่เป็นนายในกองเสือป่า ข้อที่กล่าวมาแล้วสำหรับเจ้านายเชื้อพระวงศ์อย่างใด ก็ควรแก่ขุนนางและบุตรผู้มีตระกูลอย่างนั้น การไว้ยศควรไว้แต่ในที่ถูกในที่เหมาะ จะไว้ยศให้เสื่อมเสียวินัยแห่งคณะใดคณะหนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรเลย ข้อที่ต้องฟังบังคับบัญชา ผู้มีหน้าที่บังคับบัญชานั้น เป็นข้อสำคัญของการรักษาวินัยและรักษาความมั่นคงแห่งคณะอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นควรคนทุกคน ทั้งชายและหญิง จะจำใส่ใจไว้และประพฤติเช่นนั้นเสมอ จึงจะนับว่าเป็นผู้มีใจเป็น "เสือป่า" แท้

ในที่สุดแห่งคำสาบานของผู้เข้าประจำกองเสือป่า มีถ้อยคำปฏิญญาว่าจะตั้งอยู่ในความสัตย์ จะปฏิบัติให้เต็มตามคำสาบานทั้งสามข้อ การรักษาสัตย์เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งคนทุก ๆ คนควรจะกระทำ ไม่เฉพาะแต่ผู้ที่เข้าประจำกองเสือป่า ถึงธรรมดาก็ควรจะรักษาความสัตย์ไม่ว่าเป็นชายหรือหญิง มนุษย์ก็ดี เดียรัจฉานก็ดี ย่อมเป็นสัตว์ด้วยกัน มีชีวิตเหมือนกัน แต่มนุษย์ผู้รักษาความสัตย์ซื่อตรงต่อพวกพ้อง จึงนับว่าเยี่ยมกว่าเดียรัจฉาน เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะดำรงความสัตย์และรักษาความสัตย์ไว้แม้ด้วยชีวิต ผู้ใดเสีย

สัตย์แล้วก็หมอนคนที่ตายแล้ว ถึงอยู่ไปก็ใครเลยจะนับถือ หรือไว้วางใจได้อีก สงวนสิ่งใดก็ไม่ควรยิ่งกว่าสงวนวาจาที่ ปฏิญญาแล้ว ผู้ใดดำรงความสัตย์ไว้มั่นคงย่อมเป็นที่สรรเสริญ แห่งชนชั่วกาลนาน เพราะฉะนั้นผู้ที่รักษาสัตย์มีอยู่ ชื่อว่าเป็น ผู้ไม่ตาย ถึงร่างกายจะดับศูนย์ ไปชื่อก็ไม่ศูนย์ คงยังมีคนที่จะ เกิดมาในเบื้องหน้าพูดถึงโดยความเคารพและนิยม เช่นพระราม เป็นตัวอย่าง จะได้มีพระมหากษัตริย์ทรงนามว่าพระรามครอง แว่นแคว้นแดนโกศลรัฐในมัชฌิมประเทศจริงหรือไม่ มิใช่ หน้าที่ของเราที่จะวินิจฉัย เป็นแต่ควรสังเกตไว้ว่าพระรามย่อมมี ชนนิยมนับถือว่าเป็นยอดยิ่งในหมู่มนุษย์ จนถึงแก่ยกย่องว่าเป็น พระนารายณ์อวตาร ก็เพราะพระรามนับถือความสัตย์ยิ่งกว่า เห็นแก่สมบัติพัสถานหรือความสุขความสะดวก เมื่อท้าวทศรถ ผู้เป็นพระบิดาได้ประทานสัตย์วาจาไว้แล้วอย่างใด พระรามก็ รักษาสัตย์วาจาให้เป็นไปอย่างนั้นทุกประการ ถึงแม้ท้าวทศรถ ได้สิ้นพระชนม์ชีพไปแล้ว พระภรตและมเหสีทั้งสามพร้อมด้วย มุขมนตรีกรุงอโยธยา ได้ออกไปอัญเชิญพระรามให้กลับคืน เข้าสู่นคร พระรามก็หาได้รับคำอัญเชิญนั้นไม่ สู้อุตส่าห์ผ่าดง พงไพรไปอยู่ในป่าจนกว่าจะครบ ๑๔ ปีตามกำหนดที่ท้าวทศรถ

ได้ตรัสสัญญาไว้ เรื่องรามายณะ หรือที่ไทยเรามาให้นามว่า รามเกียรติ์ จึงเป็นเรื่องที่เป็นคติ สมควรยกขึ้นเป็น เรื่อง สั่งสอน ผูกน้ำใจกลบุตรต่อไป

ส่วนสุภาษิตที่มีเป็นคำยกย่องสรรเสริญนั้น มีอยู่มาก มายหลายข้อหลายแห่ง เหลือที่จะเก็บมารวบรวมไว้ในแห่งเดียว กันได้ เพราะชนทั่วไปย่อมมีความเห็นต้องกันอยู่ คุณธรรม ของชาติของคณะ ของบุคคล จึงรักษาไว้ให้บริบูรณ์ได้ก็แต่ โดยอาศัยความสัตย์เป็นที่ตั้ง พุทธศาสนภาษิตมีอยู่ข้อหนึ่งว่า “ความสัตย์ เป็นรสยังประโยชน์ ให้สำเร็จยิ่งกว่ารสทั้งหลาย” จึงเป็นยอดแห่งรส อีกข้อหนึ่งว่า “คำสัตย์เป็นวาจาไม่ตาย” ดังนี้เป็นต้น

ความสัตย์ย่อมเป็นสง่าของผู้ที่ทรงไว้ ผู้ใดเสียสัตย์ก็นับว่าเป็นผู้เสียสง่าราศี ประหนึ่งว่าเป็นผู้ที่คลุกคลีแล้วในของโสโครก ไม่เป็นผู้ที่นรชนจะพึงปรารถนาคบค้าสมาคม แต่ผู้ใดรักษาสัตย์มั่นคงไว้แล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องประดับตนด้วยอาภรณ์อันใดอีก เพราะความสัตย์เป็นอาภรณ์อันเชิดชูเป็นสง่าราศีประเสริฐยิ่งอยู่แล้ว ไม่มีแก้วอันใดจะเสมอเหมือน ข้าพเจ้ามีความเห็นอยู่เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ผูกความขึ้นเป็นคำโคลงไว้ว่า

◎ แก้วเก้าเนาวรัตน์ล้ำ อาภรณ์ เพริศแล
แต่งแต่ภายนอกสลอน สลับสล้าง
ความสัตย์อลงกรณ์ กระพัดจิต
โจรจะอาจเอื้อมล้าง ลอยล้วงไปไฉน ฯ

◎ ผู้ใดมิสัตย์คุ้ม ครองจิต
ควรคบคู่ชีวิต มั่นไว้
ผู้ใดไม่ตั้งนิจ ในสัตย์ ธรรมนา
ควรหลีกและเลี่ยงให้ หากแม้นเคียรฉาน ฯ

◎ ชนชาญชาติชื่อเชื้อ ชาวไทย
เป็นเผ่าชนกไกร กาจกล้า
ถือสัตย์มั่นดำริงใจ เสือย่ำ ไว้เทอญ
ไทยจักคงคู่ฟ้า แหล่งหล้าลือฉาว ฯ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ดุรุสภา
นายสหัส กาญจนพังคะ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
๒๘ พฤษภาคม ๒๔๕๔

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

โรงพิมพ์คุรุสภา